

TRANSATLANTTINEN KAUPPA- JA
INVESTOINTISOPIMUS KÄSITTEEN KAUTTA
TARKASTELTUNA

Suvi Kansanaho
Pro gradu -työ
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Toukokuu 2018

TIIVISTELMÄ

“TRANSATLANTTINEN KAUPPA- JA INVESTOINTISOPIMUS KÄSITTEEN KAUTTA TARKASTELTUNA”

Suvi Kansanaho
Valtio-oppi
Pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Ohjaaja: Pekka Korhonen
Toukokuu 2018
66 sivua

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, mitä uudenlaiset vapaakauppasopimukset tuovat mukanaan vapaakaupan lisäksi, tässä tapauksessa TTIP:n kontekstissa. Tutkimus pyrkii lisäksi analysoimaan sitä, minkälaisen muutoksen vapaakaupan käsite on kokenut uudenlaisten kahden- tai monenvälisten vapaakauppasopimusten yleistyessä ja muuttaessaan muotoaan. Tutkimusaineistona käytetään TTIP-neuvotteluista vuotaneita ja tämän jälkeen myös julkaistuja neuvotteluasiakirjoja USA:n ja EU:n väliltä. Näiden lisäksi aineistona käytän molempien osapuolten näkyvimpien poliitikoiden puheita vapaakaupasta neuvotteluvuosilta. Oletukseni on, että käsite ja vapaakaupan toiminta on muuttanut muotoaan ja niille on löydettävissä uudenlaisia merkityksiä ja voimakasta ristiriitaisuutta.

Neuvotteluasiakirjat valitsin aineistoksi siksi, että gradua aloittaessa ne olivat lähestulkoon ainoa luotettava tietolähde aiheeseen ja keskustelu aiheesta oli todella ristiriitaista ja median negatiiviseksi sävyttämää. Puheet valitsin lisäksi, jotta analyysiin saisi enemmän elävyyttä ja myös radikaaleja mielipiteitä. Tutkimusmenetelmä on kaksiosainen; ensin analysoin asiakirjojen avulla TTIP:n tavoitteita ja siihen liittyviä asioita sisällönanalyysin keinoin, toisessa osassa käyn läpi käsitetutkimuksen ja käsitehistoriallisen tutkimuksen avulla poliitikkojen puheita TTIP:sta ja vapaakaupasta.

Tuloksena totean, että vapaakauppa on kokenut sekä selkeän toiminnallisen muutoksen että käsitteen muutoksen muutaman viimeisen vuosikymmenen aikana. Vapaakauppa ei ole enää niin vapaata kuin se on ensimmäisten vapaakauppajärjestöjen aikaan joskus ollut ja vapaakaupan piiriin on tullut paljon asioita, jotka siihen eivät ennen ole kuuluneet. Koko maailmankauppa on murroksessa ja etenkin uudet vapaakauppasopimukset ja maailman tämänhetkinen poliittinen tilanne näyttävät suuntaa sille, miten kauppaa käydään tulevaisuudessa. Käsite on ristiriitainen monella tasolla ja konsensusta vapaakauppasopimusten tarkoituksesta ja sisällöstä on vaikea löytää. Vapaakauppaa ei voi pitää enää vapaana samalla tavalla kuin ennen.

Avainsanat: vapaakauppa, TTIP, WTO, vapaakauppasopimus, sääntely, kauppapolitiikka

SISÄLLYS

1. Johdanto.....	4
2. Tutkimusmenetelmä ja -kysymykset.....	6
3. TTIP:n tavoitteet.....	9
3.1 Kaupanesteet.....	10
3.2 Sääntely-yhteistyö ja tullin ulkopuoliset kaupan esteet.....	15
3.3 Säännöt ja globaalit standardit.....	24
4. Muut vapaakauppasopimukset	27
5. Vapaakauppa.....	33
6. Vapaakaupan kehitys.....	36
6.1 GATT & WTO.....	39
6.2 Vapaakaupan käsite	46
6.3 Käsitteen käyttö.....	47
6.4 Vapaakauppaan liittymättömät asiat ja muutos.....	49
6.5 Poliittisuus.....	52
7. Johtopäätökset.....	57
8. Aineisto & lähteet.....	60

1. JOHDANTO

Transatlanttinen kaupp- ja investointikumppanuus, eli **TTIP** (*Transatlantic Trade and Investment Partnership*) oli vapaakauppasopimus, jota yritettiin neuvotella vuodesta 2013 vuoteen 2017. Sopimuksen virallinen päätavoite olisi ollut vapaakaupan lisääminen Yhdysvaltojen ja Euroopan unionin välille. Tarkoitukseni on tutkia vapaakaupan käsitteen muutosta vapaakaupan alkuajoilta tähän päivään TTIP:n kontekstissa. TTIP:n tavoitteita on hyvä peilata perinteisiin ja hieman uudempiinkin vapaakauppa- ja talousteoreetikoihin. Vanhoja talousteoreetikkoja tosin voisi kuvailla yhteiskuntateoreetikoiksi, koska monet valitsemistani käsittelevät yhteiskuntaa laajalaisesti. Vertaaminen on aiheellista, koska vapaakauppa tarkoittaa nykypäivänä varmasti jotain aivan muuta kuin David Ricardon ja hänen vapaakauppateoriansa aikoina. Lisäksi tutkin käsitteen ympärillä käytävää keskustelua käsitetutkimuksen keinoin muutaman eri poliitikon puheiden pohjalta. Ajatus siitä, mitä vapaakauppa on, tuntuu olevan ainakin TTIP-sopimuksen kontekstissa jotain muuta kuin yleisesti voisi olettaa. Talouden ja markkinoiden pelikenttä on myös huomattavasti laajentunut ja monimutkaistunut monilta osin. Talouden maailma liittyy hyvin voimakkaasti politiikkaan, ellei jopa ohjaa sitä. Vaikka kysymys on vapaakauppasopimuksesta, tulee sen mukana huomattava määrä muita säädöksiä sekä uusia lakeja ja järjestelmiä, joilla hallitaan tiettyjä osa-alueita. Tällaisia muun muassa ovat niin kutsuttu välimiesmenettely, ylikansallinen lainsäädäntö ja investointisuoja. TTIP:n on povattu tuovan mukanaan jopa kokonaan uuden maailmanjärjestelmän. Vaikka sopimus on kahdenvälinen, se vaikuttaa suuresti muihinkin maanosiin, koska kyseessä ovat USA ja EU. Ne ovat jo yksittäin todella suuria alueita, niin vaikutusvallan osalta kuin kauppa-alueinakin.

Tarkoitukseni on tutkia, sitä miten TTIP-sopimusta (Transatlantic Trade And Investment Partnership) muodostetaan, miten neuvotteluja käydään (käytiin) ja mitä tässä yhteydessä vapaakauppaan liittyy. Neuvottelut käydään Yhdysvaltojen ja Euroopan unionin, tarkemmin sanottuna EU:n komission ja Yhdysvaltojen välillä. Neuvotteluista omalaatuisen tekee se, että ne käydään salassa suljettujen ovien takana ja melko vähän ulkopuolisten mielipiteitä kuunnellen. Perusteluna tälle on käytetty sitä, että neuvottelut haluttiin käydä rauhassa. Myös demokratian kannalta tämä on hieman arveluttavaa. Neuvottelut aloitettiin heinäkuussa 2013, alun perin neuvottelut piti saada päätökseen

Yhdysvaltain presidentinvaaleihin mennessä. Tutkimuksessani tutkin neuvotteluasiakirjoja ja poliitikkojen puheita, niiden ja eri teoreetikoiden avulla olisi tarkoitus vastata kysymyksiin; mitä vapaakauppa on tänä päivänä tai mitä vapaakauppaan liittyy, mitä se tuo mukanaan? Onko käsitteessä ja sen käytössä havaittavissa muutosta?

TTIP-sopimuksen kriitikot arvostelevat sopimusta kiivaasti ja väittävät muun muassa sopimuksen olevan kaukana vapaakaupasta, jotain aivan muuta kuin vapaata kauppaa. Demokratiaa rajoittavat kysymykset nousevat esiin. TTIP:n puolustajien, USA:n ja EU:n virallinen kanta on se, että sopimus edistää taloutta ja tämän takia kaupan ja vaihdannan rajoitteita tulisi vähentää, jotta talous saadaan nousuun.

Haen vapaakaupalle luotuja merkityksiä myös käsitehistoriallisesta näkökulmasta. Mielestäni käsitteen käytössä ja merkityksessä on tapahtunut huomattavia muutoksia vuosikymmenten aikana. Muutos on mennyt monien mielestä positiivisesta negatiivisempaan. Tässä tutkimuksessa käytän apuna sopimusasiakirjoja sekä muutamien neuvotteluihin osallistuneiden johtajien, avainhenkilöiden ja virkamiesten puheita. Vapaakaupan tässä muodossaan katsotaan tiettyssä mielessä alkavan GATT:n (*General Agreement on Tariffs and Trade*) perustamisen jälkeen. Tutkimuksessani paneudun vapaakaupan käsitteeseen käyttäen apunani käsitehistoriallisia ja käsiteanalyysin menetelmiä ja työkaluja. Käsitehistoriallinen analyysi on aina jossain määrin tulkintaa, joten en pakota tutkimukseen tiettyjä metodeja tai kaavoja. Käytän myös materiaalina aiheeseen kiinteästi liittyvien poliitikkojen ja valtiopäämiesten puheita. Puheista saattaa saada lisää irti, kun niitä käyttää asiakirjatekstien tukena. Vuotaneet artikkelit on julkaistu vuosien 2013 ja 2016 välillä. Tutkimuksessani hyödyntämäni puheet ovat sen sijaan pääosin vuosilta 2016–2017. Tuona ajanjaksona vapaakauppa-aihe oli runsaasti esillä kansainvälisessä politiikassa muun muassa USA:n presidentinvaalien sekä uuden presidentin harjoittaman aiemmasta poikkeavan politiikan takia.

2. TUTKIMUSMENETELMÄ JA -AINEISTO

Tutkimukseni on kaksiosainen. Se sisältää sekä sisällönanalyysiä että käsitetutkimusta. Käsitetutkimus voi olla joko oma tutkimuksensa tai empiirisen tutkimuksen osa. (Puusa 2008) Monesti myös käsitetutkimusta on mielekästä tehdä, jotta päästään tutkimaan empiiristä aineistoa luontevammin. Itse käsitetutkimuksen määritelmästäkin on monia eri versioita. Kirjoitin tästä syystä aikaisemmin käyttäväni käsitehistoriallisia ja käsiteanalyysin menetelmiä, en varsinaisesti vain yhtä mallia. Käsiteanalyysin perusyksikkö on argumentaatorakennetta pienempi. Sen tavoite on pureutua käsitteeseen ja käsitteiden välisiin suhteisiin. Käsiteanalyysissa jäsennetään tutkimuksen kohteena olevaa käsitettä ja yritetään ymmärtää siihen liittyviä merkityksiä ja verrataan käsitettä sen lähikäsitteisiin ja suhteutetaan niihin. (Puusa 2008, 1.) Käsiteanalyysilla voi olla monia eri tarkoituksia. Käsiteanalyysin tarkoitus voi olla yhtenäistää käsitettä ja saada siitä yhteismitallisempi tai käsiteanalyysilla voidaan pyrkiä tavoittamaan käsitteeseen liittyviä erilaisia merkityksiä tai jäsentämään, täsmentämään ja täydentämään olemassa olevaa tietoa (Puusa 2008, 4). Oman tutkimukseni tarkoitus on näistä jälkimmäinen.

Vapaakaupan käsite aiheuttaa paljon sekä negatiivisia että positiivisia mielleyhtymiä ja ajatuksia. Käsitteeseen liittyviä vastakkainasettelupareja on myös monia ja niitä avaan analyysissa ja ristiriitaisia käsitteeseen liittyviä asioita nousee esille. Perelmanin (1996, 2) mukaan tekstin selkeys on aina suhteessa sen tulkitsijoihin. Sama käsite tai asia saattaa olla erilainen eri näkökulmasta katsottuna, vaikka käsitteen pitäisi olla varsin yksiselitteinen. Vapaakaupan käyttötarkoitus tekee eron siihen mitä käsitteellä tarkoitetaan. Toiselle positiivinen on toiselle negatiivinen. Käsite saa merkityksen vain suhteessa ympäristöönsä, joten on tärkeää ymmärtää, miten asiasta puhutaan missäkin kontekstissa ja ketkä ovat sen puolestapuhujia ja ketkä sitä vastaan. Vapaakaupasta puhuttaessa negatiivinen merkitys voi olla kehittyville köyhemmille valtioille ja positiivinen suurille monikansallisille yrityksille, jotka hyötyvät nykyisen kaltaisesta vapaakaupasta suuresti.

Vapaakaupan käsite on vielä suhteellisen tuore käsite sen nykyään laajasti ymmärretyssä merkityksessä ja käsitteestä tehtyä tutkimusta löytyy melko vähän. Aihepiiristä tutkimusta tosin löytyy jonkin verran. Vapaakaupalle löytyy myös paljon lähitermejä ja merkitys hieman vaihtuu eri kielissä. Näiden lähikäsitteiden välistä tutkimusta ja kirjallisuutta löytyi hyvin. (fair trade vs. free trade) Sääntely, joka liittyy kiinteästi vapaakauppaan, on paljon tutkittu aihe niin valtio-opin kuin oikeusopin parissa (Mattli & Woods 2009, 212). Tässäkin mielessä vapaakaupan käsite on mielestäni hyvä käsiteanalyysin lähtökohta. Osaa käsitteestä ja siihen liittyviä asioita on tutkittu paljonkin, mutta ei käsitettä itsessään. Valitun käsitteen tulee olla tunnettu, mutta ei liian laaja-alainen (Puusa 2008, 4). Vapaakaupan käsitettä käytetään paljon, välttämättä kiinnittämättä huomiota sen tarkoitukseen ja sillä tarkoitetaan vain yhdenlaista asiaa.

Tämän sisällönanalyysin tueksi otan myös käsitehistoriallista teoriapohjaa etenkin Reinhart Koselleckilta. Koselleck (2004, 157) pitää käsitehistoriallisen tutkimuksen lähtökohtana sitä, että poliittiset käsitteet ovat historiallisia ja aina kiistanalaisia ja niillä on useita merkitysisältöjä. Käsitehistoriallisessa otteessa luovutaan ajatuksesta, että käsite ei muutu tai että sille on vaan yksi määritelmä. Käsitehistoria ei ole välttämättä olennaista vain historiaa tutkittaessa. Se voi olla tärkeää myös nykyilmiöiden tutkimisessa. Otteessa on kysymys ilmiöiden poliittisuuden esiin lukemisesta (Kurunmäki 2001, 143). Käsitehistoriallinen tutkimus on enemmän näkökulma tai työkalu kuin tiukasti rajattu metodi (Kurunmäki 2001, 143). Käsitehistoriallisen tutkimuksen suuria nimiä ovat Koselleckin ohella muun muassa Quentin Skinner tai John Greville Agard Pocock. Koselleckin ajatukset tukevat omaa tutkimustani, koska Koselleck tutkii enemmän yksittäisiä käsitteitä, Skinner retorisia siirtoja ja Pocock diskursseja ja kieliä. Koselleckin (2004, 85) mukaan käsitteet muuttuvat, kun niitä käytetään ja niissä kohtaa niin toiminta, aatteet kuin rakenteetkin. Poliittiset käsitteet ovat niin kutsuttuja liikekäsitteitä. Ne eivät ole sidottuja menneeseen vaan ennen kaikkea tulevaan. Odotushorisontti korostuu vahvemaksi kuin kokemustila, joten keskeisistä poliittisistä käsitteistä tuli tulevaisuuteen suuntautuneita liikekäsitteitä. (Andersen 2003, 46.) Politisoituminen varmisti sen, että käsitteistä tuli poliittisen kamppailun välineitä. Sama käsite voidaan ymmärtää monella tavalla. Käsitteet eivät myöskään vain ilmennä muutoksia, vaan voivat myös aiheuttaa niitä.

Koselleck (2004, 89–90) jakaa analyysin kahteen osaan. Diakroninen analyysi

keskittyy yhteen asiaan ja sen juuriin ja muutokseen, kun taas synkroninen analyysi käsittelee sitä, miten käsite suhtautuu ja sijoittuu toisiin käsitteisiin nähden. (Andersen 2003, 47.) Käsitteet ovat sidoksissa kontekstiinsa, joten niille ei ole tarkoituskaan löytää yhtä ainoaa ja oikeaa tarkoitusta (Hyvärinen ym. 2003, 11). Poliittisille kiistoille on ominaista, että vastapuolet käyttävät ajankohtana suosittua käsitettä ilmentämään omaa merkitystään käsitteelle ja täten pyrkivät antamaan käsitteelle omaa näkemystään vastaavan merkityksen (Hyvärinen ym. 2003, 9).

Sovellan käsiteanalyysia ja käsitehistoriallista tutkimusta TTIP-sopimuksen vuotaneihin neuvotteluasiakirjoihin ja avainhenkilöiden puheisiin ja julkilausumiin, molempien neuvotteluosapuolten kanta huomioiden. Yhdysvaltojen puolelta presidentti Donald Trumpin ja kongressin julkaisuja ja puheita analysoimalla saadaan samalla myös negatiivisemmalla otteella asiaan suhtautuvan osapuolen puheita tutkittavaksi. Positiivisempaa kantaa edustavat Euroopan unionin puolelta Saksan liittokansleri Angela Merkel ja EU:n kauppapolitiikan komissaari Cecilia Malmström. Yhdistämällä molemmat analyysiin saa ehkä enemmän syvyyttä, koska asiakirjateksti saattaa toisinaan olla retoriikaltaan yksitoikkoista ja käsiteanalyysioppaissa kehoitetaan perehtymään käsitteeseen mahdollisimman laaja-alaisesti, jotta käyttökohdat selkeytyvät paremmin. Viranomaisasiakirjoissa ei myöskään välttämättä kuulu kenenkään ääni ja niitä ei ole tehty tutkimuskäyttöön, joten ne eivät välttämättä ole hedelmällisimpiä tutkimuksen kohteita yksinään, kuitenkin niistä voi saada tietoa, jota puheissa ei sanota.

Sisällönanalyysi ja käsite(historiallinen) tutkimusote tukevat toinen toisiaan tässä tutkimuksessa. Ensimmäisessä analyysiluvussa on sisällönanalyysiä koko TTIP-neuvotteluista ja sopimuksesta sekä siitä mitä TTIP tarkoittaa ja toisi mukanaan negatiiviset ja positiiviset puolet huomioiden. Toisessa paneudun enemmän käsitteeseen ja sen käyttöön. Molemmissa tutkimusotteissa etsitään merkityksiä ja selityksiä asioille. Asiaa tutkitaan hieman eri näkökulmista.

3. TTIP:N TAVOITTEET

TTIP olisi ollut niin kutsuttu vapaakauppasopimus, jota yritettiin neuvotella heinäkuusta 2013 lähtien. TTIP-neuvotteluja käytiin Yhdysvaltojen ja Euroopan unionin kesken ja toteutuessaan sopimus olisi luonut maailman suurimman kahdenvälisen vapaakauppasopimuksen. TTIP:n virallisena tavoitteena olisi ollut vapauttaa kauppaa eri keinoin yhdenmukaistaa kaupankäynnin standardeja ja vähentää muita kaupanesteitä. Osapuolilla on aina ollut hyvät välit niin poliittisesti kuin taloudellisesti. Varsinaista vapaakauppasopimusta osapuolten välillä ei ole ollut. Neuvottelut oli tarkoitus saada päätökseen vuoden 2016 aikana, mutta ovat tällä hetkellä jäässä.

Ensimmäinen virallinen dokumentti, jota tässä osiossa tutkin on julkaistu 9.9.2014. Jo tästä nähdään, että läpinäkyvyyden periaate ei tässä kohtaa päde, koska neuvottelut on aloitettu jo heinäkuussa 2013. Läpinäkyvyyden periaate listataan myös yhdeksi tavoitteeksi neuvottelupapereissa, mikä on varsin ristiriitaista se mielessä pitäen, että neuvottelut käydään salassa. Monet myös ymmärtävät demokratian ensisijaisesti avoimeksi prosessiksi (Patomäki & Teivainen 2003, 5). Tarkastelen myöhemmissä luvuissa myös muita dokumentteja, mutta TTIP:n tavoitteet ovat listattuna pääasiallisesti näissä muutamassa tekstissä.

TTIP:n tapauksessa voidaan nähdä selkeästi se, että talous ja politiikka ovat tiiviisti kietoutuneet toisiinsa. Vapaakauppasopimusta ei voida pitää pelkästään kauppasopimuksena, vaikka käsitteenä puhutaan vapaakauppasopimuksesta. Sopimusneuvotteluissa kyse ei ole pelkästä kaupasta. Tavoitteena on sopia pidemmälle menevästä yhteistyöstä eri sektoreilla. Sopimuksen suurimmat hyödyt tulevat sääntelyn yhdenmukaistamisesta ja erilaisten käytäntöjen molemminpuolisesta tunnustamisesta (Ulkoministeriö 6.3.2014). Tätä kautta kaupan esteitä poistuu, kyse ei ole pelkästään tullimaksujen poistamisesta. TTIP-sopimus liikkuu talouden, politiikan ja oikeuden välimaastossa. TTIP-sopimus politisoi globaalia kauppaa entisestään.

3.1 KAUPAN ESTEET

EU:n ja Yhdysvaltojen välillä ei ole tällä hetkellä erityisen paljon kaupallisia rajoitteita, erinäisten kansainvälisten sopimusten ja maailmankauppajärjestö WTO:n ansiosta (World Trade Organization), joten on selvää, että tavoitteet yltyvät muuhunkin kuin vain kaupan alaan. TTIP-sopimuksen keskiössä ovat muun muassa ulkomaisten investoijien oikeudet, tekijänoikeudet ja erilaiset standardit. Neuvotteluissa osansa saavat kaikki toimialat, yksityisistä julkisiin ja tavaroista palveluihin. Sopimusta ja neuvotteluiden etenemistä perustellaan kuitenkin pääasiallisesti taloudellisilla hyödyillä. Kysymys on kaupan vapauttamisen globaalien tarkoitusten määrittelystä. Teoria ja historia tukevat väitettä, että klassinen kaupan vapauttaminen tullee alentamalla ja purkamalla muita ulkomaankaupan esteitä ei ole kaikille valtioille edun mukaista aina kaikissa oloissa. (Patomäki & Teivainen 2003, 88.) WTO:ssa eniten valtaa on Yhdysvalloilla ja EU-mailla. WTO:n perussopimus on saanut osakseen todella paljon samanlaista kritiikkiä, kuin myös TTIP. TTIP menee siitä huolimatta vielä pidemmälle.

Ensimmäinen julkaistu dokumentti julistaa TTIP:n ensimmäiseksi ja päätavoitteeksi seuraavan:

The objective of the Agreement is to increase trade and investment between the EU and the US by realising the untapped potential of a truly transatlantic market place, generating new economic opportunities for the creation of jobs and growth through increased market access and greater regulatory compatibility and setting the path for global standards. (Euroopan komissio 9.10.2014, 4)

Sopimuksen tavoite Euroopan komission mukaan on kasvattaa kauppaa ja investointia EU:n ja USA:n välillä. Taloudellisia hyötyjä korostetaan ja sanavalinnat ovat melko mahtipontisia, saaden sopimuksen kuulostamaan jo alusta alkaen joltain todella suurelta, uudelta ja hienolta. Myös monet poliitikot ovat puhuneet TTIP:stä suurin termein, Hillary Clinton on sanonut TTIP:tä taloudelliseksi NATO:ksi ja David Cameron suurimmaksi kahdenväliseksi kauppasopimukseksi historiassa. Alueesta tulee niin suuri, että on tarpeellista myös kehittää alueellista yhteistyötä muussakin mielessä, kuten sääntelyssä.

Uusi yhdistetty markkina-alue toisi neuvotteluosapuolten mukaan lisää työpaikkoja ja kasvua. Mukana tuli myös parempi yhteensopivuus säännöissä ja sääntelyssä. Globaaleille standardeille polun luomisen voi näkökulmasta riippuen lukea hyväksi tai huonoksi asiaksi. Ainakaan perinteiseen vapaakauppateoriaan säännösten luominen ei kuulu.

Vaihdanta vapaassa kaupassa perustuu subjektiiviseen hyötyyn ja arvoon. Vaihdannassa osapuolet vastaanottavat jotain itselleen arvokkaampaa kuin mistä luopuvat. Jos tällaiselle vapaalle kaupalle asettaa rajat, se tarkoittaa, että kaikki eivät saa parhaiksi ja tärkeimmiksi katsomiaan tavaroita ja palveluita. Jos tätä klassista ajatusta vapaakaupasta muutetaan ja siihen tuodaan kolmansia osapuolia, kuten erilaisia järjestöjä tai ylikansallisia organisaatioita sääntöjä muuttamaan David Ricardon kansainvälisen työnjaon periaate estyy. Vaihdannasta on kyse kahdenvälisestä toiminnasta ja jos kolmas osapuoli sitä muokkaa lopputulos ei voi olla paras mahdollinen. Tässä mielessä sääntöjen poistaminen ja perinteisen vapaakaupan edistäminen parantaisi klassisten vapaakauppateoreetikoiden näkemyksiä. Von Miseskin mukaan kansainvälisen työnjaon aikakaudella vapaakauppa on edellytys kansakuntien sovellulle. (Mises 2007, 823.) Mises (2007, 258) ei myöskään uskonut, että on mahdollista yhdistää sosialismin ja kapitalismin hyvät puolet, tuomatta huonoja mukana. Eli on valittava jompikumpi, näistä vaihtoehdoista kapitalismi. Sosialismi hänen mukaansa lisää tuhlausta, tyydyttämättömiä tarpeita, vallan keskitystä ja poliittista mielivaltaa.

Suhteellisen edun teoria ja uusklassinen taloustiede tukevat TTIP:tä ja käsitystä siitä, että kauppa tasapainottuu ja tuo etua jokaiselle. Niiden mukaan kauppa periaatteessa kannattaa aina. Suhteellisen edun teoria perustuu ajatukseen siitä, että kun kaupan esteet poistetaan, jokainen osapuoli keskittyy valmistamaan ja tuottamaan sitä mitä parhaiten osaa, joten jokaiselle jää osansa (Ricardo 2001, 89–90). Ricardon (2001, 90) mukaan myös tilanteessa, jossa yhdellä maalla on absoluuttinen etu ja parempi kilpailukyky monilla aloilla toinenkin tuottaja voi kasvattaa elintasoja erikoistumisen ja vaihdannan kautta. Jotkut maat eivät saa tuotettua tavaroita tarpeeksi, joten vaihdantaa toisen kanssa tarvitaan jo siitäkin syystä. Ricardon kahden tuotteen esimerkissä tilanne on ymmärrettävä, mutta globalisoituneessa ja monimutkaistuneessa maailmassa teoria ei toimi samalla tavalla. Mikään maa ei voi täysin erikoistua mihinkään. Kuljetuskustannukset maiden ja maanosien välillä lisäävät tuotteiden hintoja huomattavasti ja myös maan sisäiset tuotantomäärät ja -alat vaihtelevat yleensä hurjasti. Vaihdannassa absoluuttista etua ei tarvita, suhteellinen riittää. Etuja tulee muita kautta, kuten työnjaon ja erikoistumisen muodossa. Vapaakauppasopimusten isä GATT

pohjaa pääperiaatteeltaan suhteellisen edun teorialle ja sillä perustellaan nykyisiäkin vapaakauppasopimuksia.

The goal will be to eliminate all duties on bilateral trade, with the shared objective of achieving a substantial elimination of tariffs upon entry into force and a phasing out of all but the most sensitive tariffs in a short time frame.

(Euroopan komissio 9.10.2014, 3)

Tässä kohtaa vaikuttaisi siltä, että perinteiset vapaakaupan arvot ja periaatteet pitävät paikkansa ja niissä pysytään. David Ricardo, hänen suhteellisen edun teoria ja uusklassinen taloustiede tukevat TTIP:tä ja käsitystä siitä, että kauppa tasapainottuu ja tuo etua jokaiselle. Tämän teoria on moni taho todistanut vääräksi, Nobel-palkittu esimerkiksi ekonomisti Paul Samuelson. On hieman arveluttavaa, että sopimuksia perustetaan tällaisiin olettamuksiin.

Ricardon teoria on monilta osin vanhentunut, eikä siinä oteta huomioon esimerkiksi työvoiman ja pääoman liikkuvuutta. Vaihdantaa ja kauppaa käydään myös samoista tai saman kaltaisista tuotteista, eikä vain täysin erilaisista tuotteista. Muun muassa näihin ongelmiin vastauksensa tuo Paul Krugman. Hänen uusi kauppateoriansa puoltaa pitkälti myös TTIP:tä. Hänen mukaansa brändääminen ja suurtuotanto selittävät sen, miksi kauppaa käydään samankaltaisten maiden välillä ja jopa samojen teollisuuden alojen sisällä. Tässä tapauksessa Yhdysvaltojen ja Euroopan välillä. Muutos on huima Ricardoon ja hänen selitykseensä suhteellisesta edusta ja erikoistumisesta. Krugmanin myöhemmän oivalluksen mukaan talousprosessi on itseään vahvistavaa ja teollinen menestys ruokkii menestystä, mikä tukisi TTIP:n periaatteita ja ajatusta siitä, että molemmat osapuolet hyötyvät sopimuksesta. (Patomäki 2014, 3–4.)

Vapaakaupan määritelmät vaihtelevat ja mielikuvat ovat osin median värittämiä. Joillekin sana vapaakauppa tuo mieleen nimenomaan sopimukset ja toisille rajattomien markkinoiden hyödyt. TTIP:tä koskevaa uutisointia seurattaessa voisi ajatella, että vapaakauppa on itsessään uhka yhteiskunnalle ja täten asia joka pitää lopettaa. Vapaakauppa ei itsessään aiheuta ongelmia, vaan siihen liittyvät muut asiat. TTIP:tä koskevaa kritiikkiä käsitellen seuraavassa luvussa enemmän. Vapaakaupan uuteen

käsitteeseen tuntuu liittyvän se, että valtion ei tulisi puuttua mihinkään, mikä koskee kauppaa ja että sääntelyn tulisi olla kaikissa kauppaan liittyvissä asioissa yhdenmukaista. Tähän vapaakauppasopimukseen liittyy kiinteästi sääntely, mikä on ristiriitaista jo pelkästään käsitteen tasolla vapaakauppasopimuksesta puhuttaessa.

Muun muassa uuden vapaakauppateorian 1970-luvulla kehitellyt Krugman ihmetteli The New York Times -lehden blogissa (11.3.2015) sitä, miksi Yhdysvaltojen hallitus haluaa uhrata osan poliittista pääomaansa sopimuksen kiivaaseen ajamiseen, kun kauppa on jo varsin vapaata tälläkin hetkellä ja jäljellä oleva protektionismi kustannuksiltaan pientä. Tämä kysymys esitettiin toista vapaakauppasopimusta koskevassa keskustelussa, mutta on johdettavissa yhtä lailla EU:n komissiolle ja Yhdysvaltojen hallinnolle. Maailmantalouden tilannetta ei muuteta kaupan vapautta lisäämällä, vaan todellisten ratkaisujen löytäminen maailmantalouden ongelmiin edellyttäisi maailmanlaajuisesti yhtenäistettyä talouspolitiikkaa, sellaista keskinäisten suhteiden hallintaa, jonka avulla edistetään vakaata kasvua, työllisyyttä ja hyvinvointia kaikille tasapuolisesti. Uudet globaalit institutionaaliset järjestelyt edellyttävät puolestaan kansainvälistä demokratiaa. (Juutinen 2015, iv.)

Skeptisemmät sanovat TTIP:n hyötyjen perustuvan ainoastaan yleisen tasapainon malliin, joka ei päde välttämättä nykypäivänä. Yleisen tasapainon malli perustuu ajatukseen, jonka mukaan, kun esteet vapautetaan eli toimitaan vapailla markkinoilla, tuotantovoimat asettuvat tasapainoon itsestään. Tässä on tietysti paljon epäkohtia, koska malli ei ota huomioon monia seikkoja. Tällaisia ovat resurssien alikäyttö tai se että työttömyyden kehitystä on mahdotonta ennustaa tai edes hallita. Erilaisilla laskentamalleilla asetelma kääntyy pääläelleen. Ongelma on myös se, että laskut on suoritettu keskiarvoista. Sellaista Eurooppaa ei ole olemassa. EU koostuu todella erilaisista valtioista ja talouksista. Haitat ja hyödyt voivat Euroopan sisällä jakautua todella epätasaisesti.

Eurooppa on pitkälti riippuvainen Yhdysvaltojen kanssa käytävästä kaupasta ja todella monet työpaikat liittyvät välittömästi Yhdysvaltojen kanssa käytävään kauppaan ja vaihdantaan. Välillisesti laskettuna luku moninkertaistuu. Vaikka ehdot eivät olisi kaikista mairittelevimmat sopimukseen kannattaa silti lähteä. Negatiivisemmat ennusteet povaavat hyötyjen keskittyvän suuremmalta osin Yhdysvaltojen puolelle. Sopimusteksteissä luvataan kasvua ja työpaikkoja, mutta sitä ei eritellä kenelle ne tulevat, tai miten ne jakautuvat alueiden kesken.

Ludwig Von miseskin toteaa, että kukaan ei ole riippumaton toisista. Rikkainkin tuottaja on riippuvainen kuluttajista. Kuluttajat ovat tavallaan vaihdannan ”oikeat kuninkaat”. Ilman kuluttajia tuottaja ei olisi rikas. (Mises 2007, 5.) Monopolissa tämä oikea kuningas tai oikeat kuninkaat olisivat valtio tai monopoli. Tästä voidaan vetää johtopäätös, että vapaakauppa kannattaa von Misesin mukaan aina. Yhdysvaltojen hyötyjä sopimuksesta on kuitenkin spekuloitu suuresti ja tässä kohtaa ainakin on selvä yhteys. Euroopasta Yhdysvallat saa suuremmat markkinat ja enemmän kuluttajia tuotteilleen. Kansainvälisillä vapailla markkinoilla lisätään kilpailua, mikä tarkoittaa sitä, että vaihtoehdot lisääntyvät oman maan ulkopuolella. Tämä lisää vaihtoehtoja ja valinnanvaraa, mikä on vapaalle kaupalle ominaista. Vapaakauppa tuo lisää painetta menestyä markkinoilla ja kilpailussa, mikä tietää parempia tuotteita, hintoja ja palveluita. Vapaakauppa edistää myös tiedon kulkua ja pääoman kulkua valtioiden välillä, mikä edistää osaltaan monien maiden taloutta ja voi auttaa kehitysmaita kehittymään osaksi kilpailua.

3.2 SÄÄNTELY-YHTEISTYÖ JA TULLIN ULKOPUOLISET KAUPAN ESTEET

Yhden valtion harjoittama sääntely, tuotantotuet tai mikä tahansa kauppaa haittaava vero- tai teollisuuspolitiikka voisi olla kaupan este, joten kauppaan liittyvä on todella laaja käsite. Valtioiden ei tulisi puuttua mihinkään, mikä liittyy kansainväliseen kauppaan, tai nämä säännökset tulisi yhdenmukaistaa. Kaupan piiriin voi nykyään katsoa kuuluvan melkein mitä tahansa; tekijänoikeuksia, palveluita, biodiversiteettiä, geenejä, mitä tahansa. (Patomäki & Teivainen 2003, 89.)

TTIP-neuvotteluissa on luvattu ja päämääräksi on lueteltu myös se, että paikallista kulttuuria suojellaan ja sitä vaalitaan.

The Agreement shall not contain provisions that would risk prejudicing the Union's or its Member States' cultural and linguistic diversity, namely in the cultural section.

(Euroopan komissio 9.10.2014, 4)

Yksi perinteisistä kritiikeistä vapaakauppaa kohtaan on paikallisen kulttuurin ja toiminnan häviäminen. Jotta kulttuuria voisi suojella, pitäisi olla yhdenmukainen käsitys siitä, mitä kulttuuri on ja minkälaista se on. Sääntöjen asettaminen ja protektionismi asettavat esteitä vapaalle kaupalle. Kulttuurit ovat aina yhdistyneet ja muokkautuneet, mutta voimakkaimmat piirteet ovat jääneet jäljelle. Audiovisuaalisten tuotteiden ja niiden markkinoiden vapauttamisen osalta neuvottelua käydään myös. Monet valtiot pelkäävät, että vapaakauppa tarkoittaa sitä, että tarjolla on vain muutaman suuren pääosin amerikkalaisomisteisen yhtiön kanavia. Vapaa kauppa voi tässä yhteydessä tarkoittaa myös sitä, että kaikki on kaupan.

Demokratian ja vapaan kaupan välisestä suhteesta käydään paljon keskustelua. Kantoja on sekä niiden yhdistävistä tekijöistä että siitä, etteivät ne tue toisiaan. Daniel Konon (2008,

2) mukaan demokratian vaikutukset kauppapolitiikkaan riippuvat kauppapartnereista ja maista. Hän lähtee liikkeelle siitä, että demokratia siirtää poliittista vaikutusta pääomasta työhön. Tämän pitäisi asettaa paineita nostaa tulleja työpainotteisten tuotteiden kohdalla ja vähentää tulleja pääomapainotteisten tuotteiden kohdalla. Heckscher–Ohlinin mallissa, joka on johdettu Ricardon kauppateoriasta. Oletetaan että ensimmäisenä mainitut tuotteet tuotetaan yleensä köyhemmissä maissa ja viimeisenä mainitut rikkaammissa valtioissa. Tämä aiheuttaa Konon (2008, 4) mukaan sen, että demokratia johtaa kaupan liberalisointiin rikkaampien kauppakumppaneiden kanssa ja päinvastoin köyhempien kauppakumppaneiden kanssa. Teoria pitää paikkansa siinä mielessä, että Yhdysvallat ja EU ovat liberalisoimassa kauppaa entisestään toistensa välillä. Selkeä demokratiaa ja perinteistä vapaakaupan teoriaa vastaan sotiva seikka on se, että EU:n komission päätös sitoo kaikki EU:n jäsenvaltiot päätökseen, vaikka yksittäinen valtio sitä vastustaisi. Ongelma on myös siinä, että Euroopan komissio ei edusta jäsenvaltioita, vaan koko Euroopan unionia. Vapaakauppa ja demokratia kulkevat monesti käsi kädessä, ainakin niiden pitäisi kulkea.

The preamble will recall that the partnership with the United States is based on common principles and values consistent with the principles and objectives of the Union's external action. (Euroopan komissio 9.10.2014, 3)

Päätökset tehdään yhdessä EU:n ja Yhdysvaltojen välillä ja sitä korostetaan paljon. Päätökset tehdään yhdessä ja demokraattisesti ja päätösten tulee olla molemmille hyödyllisiä. Muuten demokraattisesta päätöksenteosta ei oikeastaan ole dokumenteissa mitään mainintaa ja niitä TTIP:n vaikutuksia demokratiaan onkin paljon kritisoitu, etenkin sitä, että se siirtäisi päätäntävaltaa pois valtioilta ja hallituksilta suuryrityksille. Jo se, miten neuvotteluja käydään, kertoo todella paljon sopimuksen luonteesta ja politiikasta meidänyhteiskunnissamme. Tietty eliitti talous- ja hallintoihmisiä tekee sopimuksia kansan selän takana, samalla jyräten sosiaalista ja luontoa koskevia policyja sekä antavat yksityisomisteisten yritysten lakimiesten tuomaroida yritysten kanteita maiden hallituksia vastaan (Crouch 2014). Toisaalta sopimuksen kyseenalaisuus on saanut erilaiset kansalaisjärjestöt ja aktivistit liikkeelle, mikä tarkoittaa kansalaisten osallistumista julkiseen keskusteluun ja lisää heidän toimijuuttaan.

Vapaakauppa on käsitteenä siinä mielessä nykyaikana hämäävä, että toisaalta nykyiset markkinataloudet perustuvat kuitenkin hyvin pitkälti säätelyyn. Kauppaa ei saa käydä vapaasti, vaikka tullit poistettaisiin, sitä estäisi edelleen monet erilaiset säädökset kuten verot, lait siitä, mikä on hyväksyttävää kaupantekoa ja niin edespäin. Eli näennäisesti vapaa kauppa ei sitä käytännössä ole. Kaupankäynti on myös siinä mielessä politiikkaa, että kauppapartnereihin täytyy pitää hyvät välit. Maat, joilla on tietynlaisia resursseja, joita kaikilla ei ole, voivat hinnoitella tuotteitaan myös tuntumansa perusteella. Öljyn hinnat tai kaasun hinnat vaihtelevat suuresti maailman (poliittisesta) tilanteesta riippuen. Kysynnän ja tarjonnan lisäksi myös odotukset ja oletukset ohjaavat myös pitkälti hintojen muodostumista.

The Agreement shall be composed of three key components: (a) market access, (b) regulatory issues and Non-Tariff Barriers (NTBs), and (c) rules.

(Euroopan komissio neuvottelumandaatti, 2)

Tilanne hieman muuttuu, kun luetellaan, mitkä osat neuvotteluihin kuuluvat. Ricardon ja muiden vapaakauppateoreetikkojen mukaan säännöt eivät kuulu osaksi vapaakauppasopimuksia. Markkinoillepääsy on todella tärkeä elementti. Markkinoillepääsillä tarkoitetaan sitä, että kaupanteossa kaikki tariffit, verot ja muut maksut poistettaisiin neljällä erillisellä alueella, joita ovat; tullit, sijoitukset, palvelukauppa ja julkiset hankinnat (Euroopan komissio 2013, 5).

Kaupan esteitä poistettaisiin sopimuksen toteutuessa myös muiden hyödykkeiden kuin tavaroiden kohdalla, eli palvelujenkin kohdalla. Palvelukauppaa rajoittavia tekijöitä ovat EU:n jäsenmaiden WTO-sopimuksessa asettamat rajoitteet. Sopimuksen säännöt perustuvat pitkälti muutenkin WTO:n (World Trade Organisation) eli maailmankauppajärjestön sopimusten pohjalle. Monia aloja on tosin suljettu erillisillä neuvotteluehdoilla sopimuksen ulkopuolelle. Tällaisista aloista esimerkkinä ovat veden ja sähkön jakelu. Jos on seurannut uutisia, voi huomata, että tämä ei ole niin yksiselitteistä. Caruna-yhtiö, joka vastaa osassa Suomea sähkönsiirrosta on kuitenkin suurilta osin ulkomaalaisomistuksessa, vaikka onkin suomalainen yhtiö. Hyödyt valuvat osin ulkomaille, vaikka erilaisissa sopimuksissa olisikin sovittu, että sähkön ja veden jakelua suojellaan. Carunan hintojenkorotuksissa pelkistyy Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen suunnitteleman vapaakauppasopimukseen (TTIP) liittyvä vaikea ongelma. (Helsingin Sanomat 6.2.2016.) TTIP:n mukana tuleva mahdollinen investointisuoja mahdollistaisi

sen, että jos tässä sähkön hintojenkorotusta koskevassa tilanteessa Carunan osakkeenomistajat olisivat Yhdysvaltalaisia, he voisivat haastaa Suomen oikeuteen hinnankorotusten estämisestä ja tulomenetyksistä. Investointisuojan varjolla yhtiö voi haastaa valtion oikeuteen, jos kokee sen haitanneen yhtiön liiketoimintaa. Erikoista tutkimissani dokumenteissa on se, että investointisuoja ei mainita niissä suoraan tai selitetä tarkemmin mikä se on. Vaikka yleisessä tiedossa on, että tällainen kohta sopimukseen luultavasti olisi tullut. Investointisuoja voi pitää yhtenä suurena esimerkkinä siitä, että tässä vapaakauppasopimuksessa ei olisi poistettu vain tulleja ja muita maksuja. Tässä kohtaa ristiriitaista on myös tämä:

The Agreement should recognise that the Parties will not encourage trade or foreign direct investment by lowering domestic environmental, labour or occupational health and safety legislation and standards, or by relaxing core labour standards or policies and legislation aimed at protecting and promoting cultural diversity. (Euroopan komissio 9.10.2014, 4)

Maita pitää suojella suoralta ulkomaiselta sijoitukselta ja muutenkin suojella maansisäistä kauppaa, eikä edellä mainittujen toimien pitäisi vaikuttaa lakeihin, sääntöihin tai standardeihin. Investointisuoja muuttaisi häikäilemättä sääntöjä ja kenties estäisi paikallisemman tason markkinoita ja tekisi maat haavoittuvaiseksi ulkomaisille sijoituksille.

Hieman samankaltaisessa GATS-vapaakauppasopimuksessa on kolme oikeusperiaatetta ja ne ovat: suosituimmuus, markkinoillepääsy ja kansallinen kohtelu.

Suosituimmuusperiaatteella ehkäistään toimijoiden diskriminaatio kansallisessa sääntelyssä eli sillä ei varsinaisesti vapauteta mitään. Kahta muuta periaatetta sovelletaan jokaisen maan erikseen laatiman erityisten sitoumusten listan pohjalta. Markkinoillepääsy ja kansallinen kohtelu koskevat vain sellaisia kaupan alueita, joihin jäsenvaltiot ovat sitoutuneet. GATS-sopimuksella pyrittiin vapauttamaan kauppaa, mutta myös turvaamaan julkinen sääntelyvalta. (Aromaa & Mielonen 2014, 90.) GATS:n ja muiden sopimusten myötä kauppaa on vapautettu jo reilusti, mutta komission High Level Working Group on Jobs and Growth (HLWG) mukaan suositus kaupan alalle on, että kumppanuus sidotaan korkeimpaan neuvotteluosapuolien kaikissa muissa kauppasopimuksissaan saavuttamaan vapauttamisen asteeseen. Tunnustaen eräiden sektoreiden herkän luonteen, pyritään

samalla saavuttamaan markkinoillepääsy uusille alueille, joilla se toistaiseksi on ollut mahdotonta pitkäaikaisten markkinoillepääsyn esteiden vuoksi. GATS perustuu positiiviseen listaan, eli eritellään mitkä kaupan osa-alueet kuuluvat sopimukseen, kun taas TTIP perustuisi negatiiviseen listaan, eli kaikki mitä ei erikseen ole lueteltu sopimukseen kulumattomaksi, kuuluu siihen. (Aromaa & Mielonen 2014, 91.) Tarkka erittely voi olla todella hankalaa.

Pelko investointisuojoissa ja markkinoiden vapauttamisessa on se, että tiettyjen palveluiden kuten terveydenhuollon taso laskisi. Kyseisellä alalla markkinoiden vapauttaminen voisi merkitä sitä, että palvelu tuotetaan sillä, joka tekee halvimman tarjouksen, eikä palvelun taso ei niinkään välttämättä ratkaisisi asiaa. Terveydenhuollon saralla ollaan jo menossa muutenkin kohti markkinavetoisempaa mallia, ilman TTIP:n apua. TTIP voisi vauhdittaa tätä kehitystä, koska amerikkalaisilla markkinoilla on jo totuttu järjestämään esimerkiksi terveydenhuollon palvelut yksityisellä sektorilla (Crouch 2014, 2). Tällä hetkellä sopimustekstien pohjalta näyttää siltä, että julkiset palvelut jokainen maa saisi edelleen järjestää itse, ainakin jossain määrin.

--- The right of the Parties to take measures necessary to achieve legitimate public policy objectives on the basis of the level of production of health, safety, labour --

-

(Euroopan komissio 9.10.2014, 3)

Crouch (2014, 3) on eri mieltä siitä, voivatko valtiot jättää joitain aloja yleisestä kilpailusta pois vai eivät. Jos yritykset voivat haastaa valtioita oikeuteen, sillä perusteella, että ne niiden toimet häiritsevät yrityksen tuottomahdollisuuksia, onko silloin mahdollista jättää joitain markkinoiden osa-alueita pois sopimuksesta? Tässä yhteydessä monilla herää pelko siitä, että vapaakauppa tarkoittaa sitä, että kaikki on kaupan. Tämä ei ole perinteisen vapaakaupan ajatus. Missään teorioissa tai tässä kontekstissa TTIP-sopimusneuvotteluissa ei määritellä sitä, mitä voidaan laittaa myytäväksi tai mitä voidaan käyttää. Vain muutamia aloja on tämän hetkisten sopimustekstien valossa suljettu pois yhteisestä kaupankäynnistä. Vapaakauppa on poliittista siinä mielessä, että se mikä on vapaan kaupan alla, määräytyy poliittisesti ja eettisesti. Nykyään ei enää hyväksytä esimerkiksi lapsityövoimaa tai orjuutta. Kaupankäynnin kriteerit voivat muuttua jopa muutamassa kymmenessä vuodessa ja vapaan kaupan rajat mukautuvat sitä mukaa.

TTIP-sopimuksen tavoitteena on luoda uusia päätöksentekuelimiä ja -mekanismeja, jotka edistävät vapaakauppaa ja estävät uusien kaupan esteiden syntymisen. Tällä hetkellä eri tahot niin EU:ssa kuin Yhdysvalloissakin sääntelevät monia asioita eritasoisissa hallinnoissa ja täten haittaavat ja jopa estävät tietynlaista kauppaa. Käytännössä tämä tarkoittaa TBT- ja SPS-esteiden poistamista ja sääntelyn yhdenmukaistamista. TBT-esteillä tarkoitetaan kaupan teknisiä esteitä ja SPS-esteillä terveys- ja kasvinsuojelusääntelyä. (Euroopan komissio 04/2015.)

Edellä mainitun kaltaisia esteitä on turha byrokratia. Myös suoranaiset säännöt ja säännökset saattavat olla erilaisia Yhdysvalloissa kuin Euroopan markkinoilla. Tästä hyvänä esimerkkinä tietyt lääkeaineet vaikkapa kosmetiikassa ja geenimuunneltuun ruokaan suhtautuminen ja sen levinneisyys markkinoilla. Yleisten sääntöjen ohella neuvotteluissa sovitaan yksityiskohtaisista tiettyihin sektoreihin keskittyvistä määräyksistä. Tärkeitä sektoreita ovat informaatioteknologia, kemikaalit, kosmetiikka, lääkinnälliset laitteet ja lääkkeet.

To reinforce regulatory cooperation thereby facilitating trade and investment in a way that supports the Parties' efforts to stimulate growth and jobs, while pursuing a high level of protection of interalia: the environment; consumers; working conditions; human, animal and plant life, health and safety; personal data; cybersecurity; cultural diversity; or preserving financial stability.

(regulatory cooperation paper 2015, 2)

Sääntely-yhteistyön puitteissa tärkeiksi tavoitteiksi listataan edelleen kasvun ja työpaikkojen lisääminen, tosin sillä ehdolla, että muun muassa korkealaatuinen ihmisten ja luonnonsuojelu taataan. Yleisesti toivotaan ja oletetaan, että hyvät työolot ja ympäristönsuojelu kuuluvat osana nykyaikaiseen kaupankäyntiin ja vapaakauppaan. Jo solmitun NAFTA-sopimuksen puitteissa on huomattu, että näin ei välttämättä ole. NAFTA solmittiin USA:n ja Kanadan välille ja on monilta osin samanlainen kuin TTIP-sopimus. Yksi hälyttävä esimerkki oli amerikkalaisen Lone Pine -yhtiön ja Quebecin kaupungin välinen oikeudenkäynti. Lone Pine aloitti poraamisen Quebecin St. Lawrence joen alla kaasun toivossa, mutta myöhemmin selvisi, ettei kaasua saa kyseisen joen alta porattua luontoystävällisesti ja porauslupa peruutettiin Quebecin kaupungin lautakunnan yksimielisellä päätöksellä. Tosin NAFTA:ssa oleva

investointisuoja mahdollisti Lone Pinelle oikeuden haastaa Kanadan valtion oikeuteen, koska heidän yrityksen sijoituksesta oli tullut tappiollinen, koska porauslupa oli peruutettu. Tässä kohtaa vapaakauppasopimuksen voisi ajatella vieneen suuren osan Kanadan demokraattisesta päätäntävallasta pois ja näin ollen ”vapaan” kaupan haitanneen demokratiaa. Kanada on ainut länsimainen valtio, joka on hyväksynyt sopimusehtoihin investointisuojan ja se näkyy huomattavasti kasvaneessa määrässä oikeusjuttuja valtiota vastaan. Yhdysvallatkin on haastettu oikeuteen monta kertaa kanadalaisten yhtiöiden toimesta, mutta se ei ole hävinnyt yhtäkään haastetta. Ei ole todistettu, että tilanne olisi puolueellinen, mutta jonkinlainen yhteys on löydetty. Suurin osa kanteista käsitellään maailmanpankissa, joka sijaitsee Washingtonissa ja maailmanpankki auttaa valitsemaan investointisopimusjuttujen sovittelijat. Valittavana on sekä vastapuolelle, että kantajan puolelle amerikkalaiset sovittelijat. Se, mitä sanotaan kaupaksi, liittyy vahvasti demokratiaan ja oikeusjärjestelmään. (Huffington Post 10.3.2013.)

Euroopassa investointisuoja on tärkeä etenkin Alankomaille. Sillä on investointisopimuksia noin sadan valtion kanssa. Yritykset käytännössä kiertävät oman maansa veroja postilaatikkofirmojen kautta Alankomaissa. Sopimukseen on sisällytetty investointisuoja, joten sopimuksia allekirjoittaneille valtioille voi tulla haasteita postilokerofirmoilta Alankomaista. Alankomaat hyötyy sopimuksista siten, että sopimukset edistävät Alankomaiden taloutta. Kehitysmaiden kanssa sovittuja sopimuksia pidetään jopa siirtomaakauden jatkona, koska ne puoltavat suuria monikansallisia yrityksiä ja täten haittaavat kehitysmaiden taloudellista kehitystä. Vapaakaupasta ei todellakaan ole näissä tapauksissa kyse. TTIP-sopimuksen toteutuessa Alankomaatkin saattavat joutua maistamaan omaa lääketään, kun amerikkalainen Exxon omistaa suuren osan Alankomaiden kaasuverkostosta, ja jos se suljettaisiin, voisi seurata oikeusjuttuja. Eurooppa on syöksymässä investointisuojasopimukseen USA:n kanssa, mutta toiset maanosat haluavat siitä eron. Australia ei myöskään sisällyttänyt investointisuojaa vapaakauppasopimukseensa USA:n kanssa ja Brasilia ei enää tahdo uusiin sopimuksiin sitä sisällyttää. Ennen Alankomaan valtiolla töissä investointisopimuksia solmimassa ollut Nicos Lavranos toteaa, että nykyään investointisopimuksien yleistyessä, maa joka ei niihin lähde, ei ole houkutteleva suurten monikansallisten yritysten kannalta ja maa menettää huomattavaa kilpailuetua. (Yleisradio: Ulkolinja, 2016.)

Vapaakauppasopimusten toteuttamisessa saattaa olla myös ryhmäpainetta ja täten painetta saada myös sopimuksia tiukemmalla tahdilla läpi, vaikka ehdot olisivat hieman

arveluttavat.

Alueen koko on myös niin huima, että jo siitä syystä sääntelyn ja byrokratian vähentäminen on ymmärrettävää. Kaikki säännöt ja lait eivät voi suoraan käydä yhteen yli 800 miljoonan ihmisen verkostossa. Euroopan unionin ruoan turvallisuussäännökset ovat huomattavasti tiukemmat kuin Yhdysvalloissa. Pelätään, että sopimus pakottaisi EU:n ottamaan käyttöön nämä alemmat turvallisuusstandardit tai Yhdysvaltojen kaltaiset SPS-standardit, mikä toisi geenimuunnellun ruoan EU:n markkinoille.

Jo Adam Smith ja Anders Chydenius kannattivat vapaakauppaa ja vapaita markkinoita siksi, että niiden avulla mahdollisimman moni pääsi parantamaan omaa elintasoaan. Molemmat uskoivat, että työ oman ja perheen aseman parantamiseksi vie koko yhteiskuntaa eteenpäin. Yksilön ja yhteisön etu voitiin heidän mukaansa yhdistää. (Juutinen ym. 2014, 5.) Huomattavaa on, että samaiset ongelmat ja pohdinnat ovat olleet teoreetikkojen mielessä jo vuosisatoja sitten.

Sääntely-yhteistyön voi ajatella myös olevan kätevä väline myöhemmin käsitellä kysymyksiä, joita ei saada nyt neuvoteltua tai hyväksytyä. Sääntely kun täytyy pystyä yhdenmukaistamaan riittävän pitkälle, jotta kauppa toimisi ja tulevassa sääntely-yhteistyömallissa sääntöjä voisi kenties muuttaa ilman demokraattista väliintuloa tai demokraattisia elimiä.

Voisi olla myös, että säännöt ja sääntelyn koskisivat ja vaikuttaisivat kuntien ja kaupunkien hallintoihin ja niiden vallan määrään. Sitä kautta myös merkittäviin asioihin kuten kaupunkisuunnitteluun ja julkisiin hankintoihin. Uudemmissa versioissa neuvotteluteksteistä suoraan tähän viittaavat tekstit oli vedetty yli. Vanhoissa versioissa luki: --- at the central level and non-central level (Euroopan komissio 04/2015, 3) nyt viimeiset sanat oli viivattu yli. Myös monia muita lauseita oli pehmenetty kuulostamaan vähemmän jyrkiltä. Ilmeisesti joidenkin valtioiden vastustus tällaisia kohtia kohtaan on ollut niin suurta, että osa on täytynyt poistaa tai ainakin pehmentää ehdotuksia. Aikaisemmissa versioissa luki näin:

The Parties shall endeavor to ensure compliance with this Chapter by authorities at levels of government lower than EU Member State or US State level in respect of regulatory acts that would otherwise fall within the scope of this Chapter.

(Euroopan komissio 2013, 3)

Tiedotteessaan komissio väittää, että julkinen oikeus sääntelyyn pysyy ja on suojattu (Ulkoministeriö 6.3.2014).

3.3 SÄÄNNÖT JA GLOBAALIT STANDARDIT

Toteutuessaan TTIP-sopimus raivaisi tietä muille sopimuksille ja määritteli suurelta osin myös tulevia suuria kauppasopimuksia, joten ei voida ajatella, että kyse olisi vain Yhdysvaltojen ja Euroopan välisestä sopimuksesta. Dokumenteissa sanotaankin moneen otteeseen, että muut maat pystyisivät TTIP:n toteutuessa ottamaan mallia sopimuksen ehdoista ja toimia esimerkkinä markkinoilla toimimisessa. Muun muassa tähän perustuu väite siitä, että TTIP toisi uudenlaisen maailmanjärjestyksen. TTIP:n tavoitteena voitaisiin pitää myös globaalin kehityksen edistämistä. Kyseisellä vapaakauppasopimuksella tai vapaakauppasopimuksilla yleensä vaikutetaan myös demokratian ja markkinoiden välisiin suhteisiin.

Jos TTIP-sopimus olisi toteutunut, se olisi luultavasti vaikuttanut todella paljon valtioiden rooliin markkinoiden sääntelyssä. Toisin sanoen se olisi tullut vähentämään sitä merkittävästi. Uusia säännöksiä voidaan kehittää ilman demokraattista väliintuloa, erilaisten viranomaisten kesken.

The Agreement shall also include a framework for identifying opportunities and for guiding further work on regulatory issues, including provisions that provide an institutional basis for harnessing the outcome of subsequent regulatory discussions into the overall Agreement.

(Euroopan komissio 9.10.2014, 13)

Teksteissä tavoitteeksi kirjataan myös se, että tulevia mahdollisuuksia ja yhteistyötä sääntelyn suhteen tulee kartoittaa. Tämä voisi tarkoittaa sitä, että jos sopimus menee tällaisena läpi ja siitä otettaisiin jotain kritiikkiä aiheuttavia kohtia pois, tämä kohta antaa tilaa palata näihin kysymyksiin ja sopimuksen solmimisen jälkeen muuttaa ehtoja ja sääntöjä. Muutenkin teksti on vuotaneissa ja julkisissa dokumenteissa melko ympärilyövä ja monet asiat ovat tulkittavissa niin huonoksi kuin hyväksi asiaksi.

TTIP voidaan nähdä yrityksenä vahvistaa läntistä sivilisaatiota ulkoa ja sisältäpäin. TTIP:ssä on kyse läntisen sivilisaation ulkoisesta ja sisäisestä vahvistamisesta (Juutinen 25.1.2015). Se, että dokumenteissa mainitaan moneen kertaan muiden maiden voivan

ottaa mallia TTIP-sopimuksen ehdoista ja se voisi toimia esimerkkinä muille maille, vahvistaa myös ajatusta, jonka mukaan on kysymys sivilisaation vahvistamisesta. Muodostuvaa markkina-aluetta kuvaillaan muutenkin sopimusteksteissä muun muassa suureksi, vahvaksi ja yhtenäiseksi. Samuel Huntingtonin mukaan läntiseen sivilisaation kuuluvat kansat ja valtiot identifioituvat liberaalin demokratian arvoihin (Huntington 1993, 183–184). Taloudellinen regionalismi on vahvistumassa ja se voi onnistua vain, jos se tapahtuu saman sivilisaation sisällä (Huntington 1993, 279). Tosin joidenkin mielestä kyse on päinvastaisesta, eli sivilisaatioiden yhteentörmäyksestä, joka aiheuttaa tietysti ongelmia etenkin läntisen sivilisaation ja muiden sivilisaatioiden välille. Immanuel Wallersteinkin (2011, 18) on sitä mieltä, että kapitalistinen maailmanjärjestelmä eräänlainen sivilisaatio.maailmanjärjestelmänsä koostuu taloudellisista instituutioista ja sitä tukevista yhteiskunnallisista paradigmoista, joita ovat vapaat markkinat ja demokratia. Jos suoraan näistä vedettäisiin johtopäätöksiä, voitaisiin ajatella TTIP:n tuovan uudenlaisen maailmanjärjestyksen. Huntingtonin (1993, 184) mukaan läntiselle sivilisaatiolle yhteisiä arvoja ovat liberalismi ja demokratia, kapitalismi ja individualismi ja vapaakauppa. Läntisen sivilisaation voi nähdä myös neoliberaalina sivilisaationa. Neoliberaali poliittinen talous on sivilisoivaa. Yhteiskunnan säännöt kietoutuvat vahvasti vapaaseen kauppaan, taloudelliseen toimintaan, liberalismiin ja yksityiseen omistukseen. (Juutinen 25.1.2015.)

Läntinen sivilisaatio ja sen muodostuminen on USA-lähtöistä. Tästäkin näkökulmasta katsottuna on pyrkimys vahvistaa läntistä sivilisaatiota. Yhdysvaltojen (ulko)politiikassa varjellut arvot kuten liberaali demokratia ja vapaa kauppa nähdään hyveinä ja niihin tulisi ulkopuolistenkin pyrkiä. Monet maat ja liittoumat kuten Aasia ja BRICS-maat ovat osoittaneet haastavansa läntistä sivilisaatiota. Suuria yrityksiä on muuttanut tai noussut kasvaviin maihin, kuten Kiinaan. Monien köyhempien maiden taloudet ovat kasvussa ja aiemmin puuttunutta keskiluokkaa on tullut moniin maihin. Aikaisemmin monissa maissa saattoi olla vain köyhiä ja rikkaita, ei mitään siltä väliltä. Kasvava keskiluokka tuo paljon uusia mahdollisuuksia maiden kasvulle. Kiinassa on väkiluvulla mitattuna todella suurta potentiaalia, muita vahvuuksia ovat muunmuassa erilainen liikekulttuuri ja kasvavat pankkimarkkinat. (Juutinen ym. 2014, 49.) TTIP:llä haetaan läntisen sivilisaation kilpailukykyä ja voimaa kasvavia maita vastaan. Paineita tulee monesta eri suunnasta. Se onnistuu myös siinä mielessä, että TTIP:n on tarkoitus luoda uusia standardeja globaaliin kauppaan, ja tässä standardien muodostamisessa eivät ole monet muut valtiot mukana. Täten muut maat joutuvat tekemään kauppaa USA:n ja EU:n kanssa joko heidän

sopimillaan ehdoilla, tai eivät ollenkaan.

Miten TTIP muokkaa maailmanjärjestelmää, jää kiinni siitä, minkälainen sopimuksesta loppujen lopuksi muodostuu. Tärkeää on se, miten yhtenäinen uudesta muodostuvasta sivilisaatiosta saataisiin ja onko siitä vastaamaan uusiin haasteisiin, jotka tulevat Aasian suunnalta. Sekä hallinnollisessa että talouspoliittisessa puolessa on suuria haasteita, jotka tulisi saada laitettua yhtenäiseen muottiin. TTIP:n lisäksi tällä hetkellä on neuvotteluasteella tai suunnitteilla monia muitakin vapaakauppasopimuksia, joten TTIP:n lisäksi näiden sopimusten yhteisvaikutus voi muodostaa aivan uudenlaisen maailmanjärjestelmän.

TTIP-neuvottelut ovat tällä hetkellä jäissä, negatiivisesti vapaakauppasopimukseen suhtautuvan Yhdysvaltain presidentin Donald Trumpin valinnan takia. Tosin jo Obaman aikana neuvottelut takkusivat, neuvotteluja käytiin monta vuotta ilman suuria harppauksia eteenpäin. Nyt Yhdysvaltoja ja EU:ta hiertää erityisesti suojatullit. Yhdysvallat haluaa pitää korkeita suojatulleja, suojellakseen amerikkalaisia tuotteita siltä, että Kiina tai muut halvan tuotannon maat toisivat suhteettoman halvalla myyntiin tuotteita Yhdysvaltoihin, ja täten veisivät markkinoita Yhdysvaltalaisilta tuotteilta. EU:n kauppakomissaari Cecilia Malmström on asiasta hyvin eri mieltä. Hänen mielestään vaikutus on päinvastainen, se iskee köyhimpään väestöön, jolla ei välttämättä ole yksinkertaisesti varaa ostaa näitä hiemankaan kalliimpia tuotteita (Mansfield 21.3.2017). Neuvottelut ovat hyvän aikaa pakastimessa, mutta komissio on sitä mieltä, että niitä ei siitä huolimatta ole vielä täysin haudattu. Valkoinen talo odottaa saavansa aikaan monta pientä kahdenvälistä (vapaa)kauppasopimusta TTIP:n sijaan (Mansfield 21.3.2017).

Vapaakauppasopimuksissa sana vapaa on hyvin kiistanalainen. Monet mieltävät vapaakauppasopimukset nimenomaan pelinä ja sääntöjen asetteluna vapaan kaupan sijaan. EU:n kauppakomissaari kritisoi vahvasti Trumpin toimia sanoen, että kyseiset sopimukset eivät ole peliä vaan tärkeää politiikkaa tulevaisuuden kannalta (Mansfield 21.3.2017).

4. MUUT VAPAAKAUPPASOPIMUKSET

TTIP:n lisäksi on tekeillä ja on yritetty saada aikaan monia muitakin ehdoiltaan ja periaatteeltaan samankaltaisia kahdenvälisiä tai monenvälisiä vapaakauppasopimuksia. TTIP on hyvä esimerkki näistä laajuudeltaan, vaikutusalueeltaan ja siinä, kuinka pitkälle se sopimuksena menee muillekin kuin kaupan alueelle. Esittelen tässä kappaleessa luvussa lyhyesti muutamia. Tällä hetkellä monet EU:n neuvoteltavista vapaakauppasopimuksista ovat niin kutsuttuja sekasopimuksia. Ne käsittelevät paljon muutakin kuin puhtaasti kauppapolitiikkaa. Tämä tarkoittaa sitä, että jäsenmaiden hallituksilla on oikeus hylätä jo hyväksytyt sopimukset, koska se sisältää muutakin kuin kauppapolitiikkaa. Unionin päättävältä koskee kauppaa eli sitä osaa, joka on osa unionin sopimusta. Asiaa voidaan tällä hetkellä EU:n tuomioistuimessa ja mahdollinen ratkaisu olisi se, että sopimukset jaetaan kahtia puhtaasti kaupalliseen osioon ja pienempään osioon, johon tarvitaan myös osallistuvien maiden hallitusten enemmistöhyväksyntä. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2016.) Kahtiajako saattaisi poistaa sopimuksista myös paljon kiistellyt ISDS-osiot ja muut osioita, jotka eivät välttämättä edistä vapaata kauppaa. Ne haittaavat vapaata kaupankäyntiä. Tällöin suuryrityksillä ja niiden lobbareilla ei olisi yhtä paljon työkaluja jyrätä tahtoaan läpi.

Tällä hetkellä EU:lla on kuitenkin neuvottelussa ja toteutuksessa muita merkittäviä vapaakauppasopimuksia. Hyvä esimerkki on EU:n ja Singaporen välinen sopimus (EUSFTA eli EU–Singapore Free Trade Agreement), jonka ehdot saatiin sovittua vuonna 2014 viiden vuoden neuvottelujen jälkeen. Tätä sopimusta pidetään merkittävä askeleena kohti suhteiden vahvistamista Kaakkois-Aasian kanssa. EUSFTA on ensimmäinen sopimus, joka saadaan aikaan Kaakkois-Aasian maan kanssa. Yhdessä Vietnamin sopimuksen kanssa sopimukset olisivat tärkeitä siltä EU:n ja sen tärkeimmän kauppakumppanin välillä (Euroopan komissio 2017). Singaporen kanssa solmittu sopimus on hyvä sekä taloudellisesti että myös näkyvyyden kannalta. Nämä kaksi vaikutusvallaltaan isoa valtiota sopimuksineen raivaisivat varmasti tietä EU:lle koko Kaakkois-Aasiaan. Singaporen kanssa solmitussa sopimuksessa huomattavaa on myös se, että sen oletetaan lisäävän ”vihreää kasvua” eli ympäristöasiat on sopimuksessa huomioitu, mikä on aiheuttanut monissa muissa sopimuksissa kiistelyä ja kritiikkiä. Vapaakauppasopimus laajentaa ja tiivistää yhteistyötä myös muilla aloilla kuten: tiede,

teknologia, koulutus, tutkimus & kehitys, energia ja ilmastonmuutos (Sanderson 2015, 3). Molemmat osapuolet vaikuttavat hyötyvän suuresti sopimuksesta ja ilmassa ei ole samanlaista spekulatiota sopimuksen kannattavuudesta eri osapuolille, kuin TTIP:n tapauksessa oli (Sanderson 2015, 4).

Myös EU–Kanada-vapaakauppasopimus eli CETA on hyväksytty europarlamentissa äänin 408-254 tänä vuonna (Hartikainen 15.2.2017). CETA poistaa tullit suurimmalta osalta tuotteista ja Euroopan yritykset voivat halutessaan osallistua julkisiin hankintoihin Kanadassa. CETA:sta tekee omanlaisensa se, että se on ensimmäinen vapaakauppasopimus, jossa investointeihin liittyvät riidat investoijien ja valtion välillä ratkaistaan pysyvällä tuomioistuimella eikä niin kutsutulla välimiestuomioistuimella (Hartikainen 15.2.2017). Neuvottelut kestivät tässäkin sopimuksessa 5 vuotta. Ne alkoivat vuonna 2009. CETA:an verrattuna näkyvämpi TTIP aiheutti todella paljon vapaakaupan vastaista kritiikkiä, josta CETA:kin sai osansa, mikä teki sopimuksen hyväksymisestä hankalaa EU:n sisällä.

Toisella puolella maailmaa Kiinassa on nähty myös liikehdintää ja keskustelua vapaakauppasopimusten ympärillä. Kiina on maailman suurimpia talousalueita ja kauppamahteja ja todella tärkeä, ellei tärkein viennin maa monille maille, joten Kiinan liikkeet ovat tärkeitä monille. Kilpailu Kiinan sopimuksista kiristyy sitä mukaa, kun Kiinan talouskasvu hidastuu. EU:n ja Kiinan välillä on tälle hetkellä menossa kahdenväliset investointisopimuksen neuvottelut ja tämän lisäksi Kiina olisi avoin myös vapaakauppakeskusteluille. Toisaalta myös Kiinalla on suuri halu saada aikaan kahdenvälisiä kauppasopimuksia, jottei se jäisi ulkopuolelle kehityksestä, myös halu taata talouskasvu raakamateriaalin saannin kautta auttaa neuvotteluja eteenpäin (Zeng 2010, 2). Kiinassa on kansallisella tasolla paljon vastustusta vapaakauppasopimuksia vastaan, mikä selittää sen, että Kiinan sopimuksia pidetään alhaisina laadultaan, ne sisältävät paljon poikkeuksia ja niiden syvyys ei ole korkeimmalla mahdollisella tasolla (Zeng 2010, 2). Kiina on ottanut pragmaattisen ja asteittaisen asenteen vapaakauppasopimuksia kohtaan. Osa Kiinan tehdyistä vapaakauppasopimuksista ovat hyvin tarkkoja ja osa on todella epämääräisiä ja epätarkkoja. Kiinan vapaakauppasopimukset ovat enemmän sopimuksia tehdä yhteistyötä kaupan saralla kuin varsinaisia sopimuksia. Kiinan vapaakauppasopimusneuvottelut ovat edenneet pienemmistä yhteistyökumppaneista suurempiin. (Zeng 2010, 4.) Asteittaisella neuvottelulla voi olla monta syytä, esimerkiksi se, että vapaakaupan kriitikot tottuisivat sopimukseen pieni pala kerrallaan ja pienemmistä neuvotteluista saa kokemusta ja täten itsevarmuutta suurempien sopimusten neuvotteluun.

Kiinalla voi olla myös huoli lähellä olevista muista suurista talouksista kuten Japanista ja Etelä-Koreasta, joten sopimuksia täytyy saada tehtyä ennen näitä muita maita. Kiinan aktiivinen suhtautuminen vapaakauppasopimukseen on selitettävissä myös sillä, että Kiina haluaa enemmän neuvotteluforumeita viedäkseen eteenpäin Kiinan ekonomisia intressejä. Kiinassa ja Aasiassa on paljon päällekkäisiä kahdenvälisiä ja alueellisia kauppasopimuksia ja siksi alueen kauppapolitiikkaa kuvaillaan useasti nuudelikulhoksi (Zeng 2010, 18). Kiinan tekemät poikkeukset sopimuksissa voivat entisestään vaikeuttaa tämän nuudelikulhon toimintaa. Sopimuksissa on laitettu monia tuotteita ja aloja suojelun alle ja tuleva kaupan liberalisointi voisi lisätä näiden tuotteiden suojelua.

Multilateral Agreement on Investment eli MAI oli sopimus, jota WTO:ssa yritettiin neuvotella vuosina 1995–1998. MAI olisi ollut investointisopimus, mutta kansalaisjärjestöt onnistuivat tuomaan epäkohdat hyvin julkisuuteen ja hanke kaatui tämän myötä. Vastustus on ollut oltava todella suurta, koska median vaikutus ei ole yhtä suurta kuin nykypäivänä ja sana ei levinnyt samalla tavalla. Siitä huolimatta MAI:n vastustus levisi hyvin paljon Internetin kautta, vaikka tietokoneet ja internet ei ollut vielä kaikkien käytössä. (Kobrin 1998, 1.) MAI:n tapausta pidetään myös ensimmäisenä varoittavana esimerkkinä globaalista verkostoistuneesta kansalaisyhteiskunnasta (Kobrin 1998, 2). Täysin suljettujen ovien takana käytävät neuvottelut olivat tästä eteenpäin ohi, joku puuttuu varmasti asiaan ja kyseenalaistaa, kuten TTIP:n ja monien muiden sopimusten tapauksissa. Asioiden vuotaminen julkisuuteen on myös paljon yleisempää sosiaalisen median ja Internetin aikakaudella

1990-luvun puolella välissä ulkomaisen investoinnin määrä oli kasvanut kymmenessä vuodessa räjähdysmäisesti ja yleisesti ymmärrettiin, että tarvitaan globaali monenvälinen verkosto korvaamaan noin 1600 kahdenvälisestä sopimuksesta (Kobrin 1998, 3). MAI:n olisi pitänyt tehdä sama investoinnille, mitä GATS teki kansainväliselle kaupalle. MAI olisi toteutuessaan ollut hyvin samankaltainen kuin TTIP-sopimus, eli huomionarvoista on se, että kaksi suurta etenkin investointiasioista neuvoteltua sopimusta on kaatunut pitkien neuvottelujen jälkeen lopulta kokonaan. MAI:n virallinen päätarkoitus olisi ollut saada hallitukset kohtelemaan sekä oman maan sijoittajia että ulkomaisia sijoittajia samalla tavalla tasapuolisesti (Kobrin 1998, 1). MAI ei tosin olisi ollut kahdenvälinen kuten TTIP, vaan monenvälinen kansainvälinen investointisopimus, mutta kritiikin aiheet molemmissa sopimuksissa olivat samankaltaisia. Suurin kritiikeistä on se, että sopimukset antaisivat liikaa valtaa ylikansallisille yhtiöille investointisuojaan ansiosta. Investointisuojaan kautta

yritykset voisivat haastaa valtiot erilliseen riidanratkaisuelimeen, jos ne kokevat etujaan loukattaneen. Ratkaisuihin ei voisi valittaa. Toinen suuri puheenaihe oli pakkolunastus. Siinä, että kaikkia valtioita pitäisi kohdella tasavertaisesti on myös ongelmia. Etelä-Afrikassa saattaisi olla vieläkin apartheid, jos kyseistä valtioita ei olisi saanut boikotoida (Kobrin 1998, 8). Kaikissa sopimuksissa tuntuu olevan mielipiteitä sekä puolesta että vastaan ja täydellistä konsensusta voi olla vaikea löytää. Neuvottelut kestävätkin monessa tapauksessa vuosia ja pahimmillaan kaatuvat siitäkin huolimatta.

ACTA (Anti-Counterfeiting Trade Agreement) edustaa toisen tyyppistä neuvotteluvaiheessa epäonnistunutta sopimusta. ACTA on uudempi kuin edellä käsitelty eli sitä käsiteltiin vuosina 2007–2010 ja se olisi ollut väärentämisen vastainen sopimus. Kuten MAI se aiheutti valtavan määrän kritiikkiä ja kaatui tämän takia. ACTA on haudattu, mutta sen ongelmakohtien pelättiin nousevan pintaan uudelleen TPP:n ja TTIP:n myötä. ACTA olisi vaikuttanut haitallisesti muun muassa ihmisoikeuksiin, yksityisyyden suojaan, lääkkeiden saatavuuteen, Internetin vapauteen sekä vapaiden ohjelmistojen käyttömahdollisuuksiin. Lopulta Euroopan parlamentti hylkäsi sopimuksen selvin luvuin heinäkuussa 2012 (ACTA. vapaakauppa.fi-sivusto.<http://www.vapaakauppa.fi/kauppasopimukset/acta/> 10.3.2018.)

Globalisaatio vähentää kansallista ja paikallista taloudellisen policyjen valintojen määrää (Kobrin 1998, 9). Huomioitavaa on, se että avoimen kansainvälisen talouden mukana tulee sekä huonoja että hyviä puolia. Propagandasivustoilla huonoimpia mahdollisia vaikutuksia esitellään monesti faktoina ja asiaan perehtymättömät saattavat helposti kavahtaa näitä faktoja. MAI:n tapauksessa tajuttiin, että jos joku etsi internetistä tietoa sopimuksesta, hän törmäsi vain negatiivisiin propagandasivustoihin. Tämän seurauksena oli perustettava virallinen MAI-sivusto. Tosin tässä vaiheessa imago oli jo kokenut liian kovan kolauksen. (Kobrin 1998, 12.) TTIP:n tapauksessa media väritti kuvaa sopimuksesta myös todella paljon.

Yhdysvaltain uusi presidentti Donald Trump aikoo kirjoittaa uudelleen tai lopettaa lähes koko maailmaa koskevat kauppasopimukset, jotka ovat suunnitteilla tai ovat jo valmiita Yhdysvaltojen kanssa ja aika näyttää miten paljon nämä aikeet vaikuttavat maailman mittakaavassa vapaakauppasopimusten muotoutumiseen ja muodostumiseen. TPP on Trumpin suurin vihollinen ainakin mediasta välittyneen viestin mukaan, ja tämän sopimuksen hän jo katkaisikin. NAFTA neuvotellaan uudelleen, jos Trumpia on

uskominen. Kiinaa kohtaan Trumpilla on myös suuria suunnitelmia. Kiinaa kohtaa luultavasti erilaiset tariffit ja veromaksut. Myös Meksiko saa osansa näistä suunnitelmista. (Berenson 2016, 1.) Vaikka USA:ssa presidentin valtaoikeudet ovat huomattavasti laajemmat kuin Suomessa. Trump tarvitsee kuitenkin kongressin tain jonkun muun elimen hyväksynnän monille näistä suunnitelmistaan, kuten Kiinan ja Meksikon tulleille ja maksuille. Jos presidentti jotenkin saisi hyväksytyttyä nämä suunnitelmansa, jäisivät niistä koituvat hyödyt pieniksi. Prosessi olisi myös todella hidas. Etenkin kuluttajille USA:ssa lisämaksut olisivat varsin haitallisia, koska ne osuisivat tavallisten kuluttajien pussiin. 90% vapaakaupan hyödyistä menee tällä hetkellä juuri köyhien tai keskiluokkaisten kulutukseen. (Lincicome 2016, 2.) Lisämaksut eivät tekisi todellisuudessa hyvää myöskään USA:n viennille. Moniin vientituotteisiin tarvitaan myös kiinalaisia osia, joten jos niiden hinta nousee, nousee myös kokonaiskustannus tuotteen valmistuksessa. Kalliimpaa ei osteta ulkomailla samaan tapaan kuin ennen. Tästä voisi tulla myös vastapainoksi tulleja amerikkalaisten tuotteiden viennille (Lincicome 2016, 2). Hyvänä esimerkkinä: vuonna 2012 Yhdysvallat lisäsi aurinkopaneelien tulleja Kiinalle. Kiina vastasi tähän nostamalla polysilikonin viennin tulleja Yhdysvalloille. Jos hinnat nousisivat edes vähän Yhdysvaltojen tuotteissa tätä kautta, muiden kuten EU:n valtioiden kilpailuetu kasvaisi ja se saattaisi vuorostaan viedä työpaikkoja ja kulutusta Yhdysvalloista. (Lincicome 2016, 3.) Trump ottaa politiikassaan vain vapaakauppasopimusten negatiiviset puolet huomioon. TTIP:tä kritisoitiin paljon siltä kannalta, että siitä olisi Yhdysvalloille enemmän hyötyä kuin Euroopan unionille. Reiluinkin vapaakauppasopimus aiheuttaa aina häviötä ja voittoa (Panchak 2016, 1). Huomioon täytyy vain ottaa se, kuinka laajalle hyöty leviää ja mihin häviö mahdollisesti osuu.

Yhdysvaltojen Trumpin alainen protektionistisuus ja muille valtioille ylimääräisten tullien ynnä muiden langettaminen saattaa olla kehittyville maille ja kilpailijoille myös onneksi. Syy minkä vuoksi kehittyvien maiden kuten Indonesian, Kiinan ja Vietnamin kanssa ei uskalleta tehdä niin paljon vapaakauppasopimuksia tai muita kauppvoja, on se että, monesti niiden poliittinen ilmapiiri ja tulevat muutokset ovat hankalasti ennustettavissa ja täten kaupankäynti vaikeutuu ja investointeja ei uskalleta tehdä. Monesti nämä maat ovat edullisemmän työvoiman ja kaupan maita, joten kauppa niiden kanssa voi käydä kannattavaksi, koska myöskään Trumpin politiikka ei ole kovinkaan ennalta-arvattavaa, joten hyötyjä Yhdysvaltoihin verrattuna saattaa olla enemmän. (Carmichael 2016, 1.) Myös Kanadan vienti käy entistä kilpailukykyisemmäksi, koska dollarin kurssi on aaltoillut ja monet maat eivät pidä Trumpin politiikasta, mikä lisää Kanadan kysyntää (Carmichael

2016, 1). TPP:n kuolettaminen voi myös edistää Kanadan mahdollisuuksia solmia omia kahdenkeskisiä vapaakauppasopimuksia esimerkiksi Aasian maiden kanssa

5. VAPAAKAUPPA

Vapaakaupasta puhutaan paljon ja sitä on tutkittu paljon, mutta varsinaisesti vapaakaupan käsitteeseen tutustuvaa ja sitä tutkivaa kirjallisuutta ei ole saatavilla erityisen paljon. Olisi hyvä lähteä liikkeelle vapaakaupan ideasta eli siitä, mitä vapaakaupalla perinteisessä mielessä tarkoitetaan, tai pyritään/pyrittiin tarkoittamaan. Tänä päivänä vapaakauppaan tai etenkin siihen liittyviä kahdenvälisiä sopimuksia kutsutaan jopa uudeksi perustuslaillisuudeksi, sopimukseen liittyvän reguloinnin ja sääntelyn vuoksi. Käsitteessä on selvästi havaittavissa myös negatiivinen sävy. Joidenkin mielestä vapaakaupan mukana tulee enemmän sääntelyä kuin vapautta, minkä vuoksi nimi johtaa huomattavasti harhaan. Myös hyödyt ja edut jakautuvat todella epätasaisesti. Joillekin sopimukset tuovat etuja ja vapautta, toisille lähes yksinomaan rajoituksia.

Vapaakaupalla tarkoitetaan ihmisten ja yritysten mahdollisuutta käydä kauppaa keskenään vapaasti valtion rajoista riippumatta. Kaupassa ilmenevät esteet luovat kotimaisille ja ulkomaalaisille toimijoille epätasa-arvoisen aseman. Kaupan vapauttaminen on tapahtunut enimmäkseen negatiivisen integraation kautta (Tapio 2006, 559). Negatiivisella integraatiolla tarkoitetaan sitä, että tehdään sopimusjärjestelyjä, joilla rajoitetaan oikeutta syrjiä ulkomaisia toimijoita. Ollaan etenemässä kansalliseen sääntelyyn puuttuvaan ja sitä harmonisoivaan positiiviseen integraatioon. (Tapio 2006, 559.) Valtio antaa maailmankaupalle tietynlaisen suojan ja tämä on maailmankaupalle ehdottoman tärkeää. Nykyisellään vapaakaupassa on havaittavissa se, että valtion sijaan sääntöjä kirjoittavat esimerkiksi ylikansalliset yritykset ja lobbarit, Myös WTO:n edeltäjän GATT:n pohjimmainen periaate oli neuvotellen ja sopien viedä kansainvälistä kauppaa eteenpäin ja vapauttaa kauppaa. Tarkoitus oli myös edistää siinä esiintyvän syrjinnän poistamista.

Kansainvälisen politiikan keskeinen sisältö ei enää ole kykenevä kuvaamaan nykymaailmaa (Korvela 2010, 21). Korvelan (2010, 21) mukaan käsitteistä on tullut niin kutsuttuja silmälappuja, jotka estävät näkemästä käsitteen kehitystä. Tällaisesta hyviä esimerkkejä ovat esimerkiksi sota ja suvereniteetti. Sotia ei nykypäivänä ole samaan tapaan kuin ennen ja jos on, ne ovat muodoltaan erilaisia. Niitä ei käydä aseiden maiden välillä. Toimijatkin voivat olla joitain muita kuin valtioita.

Suvereniteetin käsitteen muutos liippaa jo läheltä vapaakaupankin käsitteen muutosta. Valtioilla ei enää ole suvereniteettia samaan tapaan kuin muutama vuosikymmen sitten. Valtiot eivät voi esimerkiksi kaikissa tilanteissa itse päättää ja määritellä omaa lainsäädäntöään, vaan Euroopan unionilla on runsaasti velvoittavaa päätäntävaltaa jäsenvaltioidensa lainsäädännössä. Vapaakaupassakin muutos on selkeästi siihen suuntaan, että vapauden mukana tulee myös säännöksiä ja asetuksia. Myös vapaakaupan tapauksessa ei ole määritettävissä käsitehistoriallisesti, mitä vapaakauppa tänä päivänä tarkoittaa, koska se tarkoittaa niin montaa asiaa kontekstista riippuen. Suvereniteetin käsite on hankala altistaa perinteiselle käsitehistorialliselle tutkimukselle. (Korhonen ym. 2010, 22.) ja niin mielestäni on vapaakaupankin käsite. Käsitehistoriallisia työkaluja tosin voi käyttää apuna. Joidenkin käsitteiden muutokset ovat keskeisiä avaimia kansainvälisen politiikan ymmärtämiseksi (Korhonen ym. 2010, 23). Vapaakaupan kohdalla politiikka ja talous kytkeytyvät toisiinsa hyvin vahvasti, joten kansainvälisen politiikan ymmärtämiseksi vapaakaupan käsitteen muutos on hyvä ymmärtää.

Puhetta politiikasta ei voi ymmärtää, jos ei kysy itseltään missä mielessä käsitettä käytetään ja mikä käsitteen aspekti tai ulottuvuus on tarkastelun kohteena tässä kyseisessä yhteydessä. Tällainen kiistanalaisuus ja historiallisuus on tunnusomaista muillekin tärkeille poliittisille käsitteille, kuten vapaudelle, tasa-arvolle ja demokratialle. (Korvela & Lindroos 2008, 196.)

Vapaakaupan idean kriitikot sanovat, että vapaakaupan säännöt on muodostettu pelkästään rikkaiden maiden ehdoilla, mikä haittaa kehittyvien maiden tuloa markkinoille tai estää niiden kehitystä. Vapaakauppa on mielekkäintä pienille valtioille, jotka eivät pärjaisi itsekseen. Suomen tapauksessa huomattava määrä tavaroista, tuotteista ja palveluista saadaan tänne tuontitavarana. Jos näiden hinta olisi huomattavasti suurempi tulleista johtuen tilanne saattaisi olla hankala. Huomattavasti suurempi valtio, kuten Yhdysvallat saattaisi pärjätä tilanteessa, jossa vapaakauppa kaatuisi huomattavasti paremmin. Yhdysvaltojen kaltaiset suurvallat ovat tuotannollisesti omavaraisempia ja niillä on rikkaammat luonnonvarat sekä suuri väkiluku, jotka luovat otollisemmat puitteet tuonnista riippumattomamman talouden ylläpitämiseen. Yhdysvaltojen kaltaiset suuremmat valtiot eivät ole yhtä riippuvaisia muista valtioista. Tähän saattaa perustua Donald Trumpin päätös perua TTIP:n ja muiden vapaakauppasopimusten neuvottelut. Onkin ollut paljon spekulatiota siitä, miksi TTIP-sopimusta yritettiin solmia. Tullit ja muut selkeät kaupan

esteet ovat jo tällä hetkellä kovin matalat eli suuri kysymys on miksi TTIP:tä yritettiin vuosikausia saada aikaan? Tilanteessa on oltava muitakin hyötyjä ja tarkoitusperiä kuin vain puhtaasti perinteiset vapaakaupan ideologiat.

Protektionismi kuuluu myös kiinteästi maailmankauppaan. Monien vapaakaupan kriitikoiden mielestä tietynlainen protektionismi on elinehto etenkin pienempien valtioiden teollisuuden kehitykselle. Jos suuremmat valtiot saisivat vapaasti sijoittaa ja tuoda tuotteitaan pienempiin valtioihin olisi pienempien kehitys vaarassa. Protektionismin nousua viime aikoina saattaa lisätä myös WTO:n toiminta. Ministeritason konsensuksen puuttuminen ja uudentyypinen oikeudellinen lakienmuodostaminen ovat lisänneet taipumusta protektionismiin. (Mattli & Woods 2009, 214.)

Mistä sitten johtuu se, että vuosikymmenien konsensuksen jälkeen vapaakaupan arvo on taas mietinnässä? Tähän vaikuttavat finanssikriisin vaikutukset ja vaikuttavien hahmojen, kuten Bernie Sandersin ja Donald Trumpin näkyvät vapaakaupan vastaiset kampanjat ja populismi. Vapaakaupan hyödyt ja haitat jakautuvat sen mukaan, mistä tilannetta katsoo. Vapaakauppa on tehnyt tuotteista selvästi halvempia kuluttajille, mutta työmarkkinoille vaikutus ei ole ollut niin hyvä. Vapaakauppa saattaa saada aikaan myös entistä suuremman kuilun köyhempien ja rikkaampien valtioiden välille. Vapaakauppa todistettavasti on tuonut kuitenkin suuren määrän hyötyjä, joten selän kääntämisellä voisi saada aikaan todella huonoja seurauksia. Tullimaksujen nostaminen rokottaa myös omia kansalaisia ja heidän ostokykyään, koska tullien nosto heijastuu markkinahintoihin eikä vaan estä tai haittaa kaupankäyntiä muiden maiden kanssa. (Feroohar 2016, 2.) USA:ssa tarvittaisiin innovatiivisempaa työvoimapolitiikkaa. USA voisi ottaa mallia Saksasta, joka antaa tukea työnsä menettäneille työntekijöille samalla, kun heitä koulutetaan uusille aloille (Feroohar 2016, 2). Uusia aloja voisi olla vaikkapa digitaalisen teknologian hankkeet tai high-tech yritykset. Näillä aloilla kehittymisen varaa on paljon, vaikka muuten kauppa saattaa olla hidastumaan päin (Feroohar 2016, 4). Syynä asenteen muutokselle vapaakauppaa kohtaan saattaa olla myös se, että helposti poimittavat hedelmät on jo kerätty. Neuvotteluista alkaa tulla hankalampia ja monisävytteisempiä, joten suuria askeleita on vaikeampi ottaa (Feroohar 2016, 3)

6. VAPAAKAUPAN KEHITYS

1860-luvulla perustettiin Cobden–Chevalierin sopimus, jonka katsotaan olleen keskeinen käännekohta läntisen Euroopan 1800-luvun kauppapolitiikassa. Cobden–Chevalierin sopimus solmittiin englantilaisten ja ranskalaisten välille. Sopimus sisälsi ensimmäisenä niin kutsutun suosituimmuuslausekkeen ja tätä kautta eteni moniin eri valtioiden välisiin kauppasopimuksiin. (Fernandez, Lampe, Tena-Junquito 2012, 1.) Suosituimmuuslauseke tarkoittaa sitä, että jos sopimuksessa on maat a,b,c ja a antaa b:lle jonkin kauppaedun esimerkiksi tullien vähentämisen, se tulee automaattisesti myös c:lle. Cobden–Chevalierin sopimuksen myötä vapaakaupan yleisesti katsotaan levinneen myös muualle Eurooppaan. Markus Lampe, Antonio Tena-Junquito ja Felipe Tamega Fernandez pohtivat artikkelissaan *How Much Trade Liberalization Was There Before And After Cobden–Chevalier?* Analysoivat sitä oliko Cobden–Chevalier käännekohta vai ei. Ennen kyseistä sopimusta oli etenkin Iso-Britanniassa käynnissä Corn Laws-liike, jonka tarkoituksena oli vähentää etenkin maataloustuotteiden tulleja. Tullien alentamiseen pyrkiminen ei tosin ollut eksklusiivinen vain Britanniassa, vaan pyrkimys tähän oli myös muualla Euroopassa. Tämä liike, jonka tarkoituksena oli alentaa tulleja maatalouden tuotteissa, alkoi jo selvästi ennen vuotta 1846 (Tena-Junquito ym. 2012, 2). Eli yhden tämän hetken merkittävimmän markkina-alueen talouden liberalisaatio on alkanut jo pari sataa vuotta sitten. Monien kirjailijoiden mielestä Cobden–Chevalier aloitti harmonisen aikakauden talouden vapauttamisen saralla, joka on verrattavissa jopa GATT:n aikakauteen (Tena-Junquito yms. 2012, 3). Cobden–Chevalierin asema käännekohtana Euroopan talouden liberalisaation historiassa on jossain määrin kiistanalainen.

Saksan niin kutsuttu Zollverein eli saksalainen tulliliitto eri Saksojen välillä on vuonna 1834 perustettu liike, jonka katsottiin myös olevan käännekohtainen sopimus Euroopan vapaakaupalle (Tena-Junquito ym. 2012, 3). Monet ajattelevat Cobden–Chevalierin laittaneen liikkeelle vapaamman kaupan aallon nimenomaan Englannista. Tosin Zollvereinin tarkoitus oli hieman erilainen, kuin tämän hetkisten vapaakauppasopimusten. Zollvereinin päätarkoitus oli taloudellisten sisämarkkinoiden luominen ja taloudellisten kehysten yhtenäistäminen. Monien tutkijoiden mielestä Cobden–Chevalier ei nopeuttanut vapaakaupan kehitystä, vaan tietyssä mielessä saattoi jopa hidastaa sitä. Vuoden 1860

jälkeen kahdenvälisissä (vapaa)kauppasopimuksissa keskityttiin vain tiettyihin tuotteisiin, valmistettuihin tuotteisiin, ei niinkään raaka-aineisiin. (Tena-Junquito ym. 2012, 4.) Huomionarvoista on, että 1860- ja 1870-luvuilla vapaakaupan kehitys keskittyi vain Eurooppaan. USA:ssa tullit saattoivat jopa nousta tuona aikana (Tena-Junquito ym. 2012, 6). Vapaakaupan kehitys ei ole ollut selkeää ja virtaviivaista, vaan alueellista ja kausittaista ja se on koskenut vain tiettyjä kaupan osa-alueita. Tämänhetkisessä tilanteessa on myös huomattavissa tämä selkeästi. Marke, Fernandez ja Tena-Junquito kertovat tutkimuksessaan, että heidän tutkimuksensa perusteella Cobren–Chevalierilla ei ollut niin suuri vaikutus kuin monet luulevat. Heidän mukaansa maailmankauppa oli jo hyvin kehittymässä liberaalimpaan suuntaan viimeistään vuonna 1846. Suurin osa itsenäisistä valtioista vapautti kauppaa jo 1840–1850-luvuilla ja tämä trendi jatkui aina 1870-luvulle asti. Toinen aalto liberalisaatiossa alkoi 1870-luvulla hyvin pitkälti Cobden–Chevalierin ansiosta. Tämä kahdenvälinen sopimus vauhditti etenkin tuotettujen tavaroiden tariffien vapautusta. Tässä liitossa oli mukana niin suuri osa maista, että vaikka liiton ulkopuolelle jääneet valtiot saattoivat jopa nostaa tulleeja, maailman mittakaavassa tullit laskivat. Vuonna 1880 tullimaksut olivat alempia kuin vuonna 1846 23:ssa maassa 35:stä. (Tena-Junquito ym. 2012, 28–29.)

Maailman kaupan vapauttamista perustellaan ennen kaikkea yleisellä talouden hyvinvoinnin edistämisellä ja tässä yhteydessä viitataan talousteorioihin, joiden mukaan vapaa kauppa saa aikaan resurssien tehokkaimman käytön (Bergholm ym. 2006, 35). On hankalaa erotella yhtä sellaista teoriaa tai ajatusta, mitä maailman vapaakaupassa seurattaisiin. Ei ole osoitettavissa, että kauppaa yritettäisiin vapauttaa kaikkialla tai aina (Bergholm ym. 2006, 37). Kansainvälisen kaupan vapauttamista perustellaan monesti Ricardon tai Smithin kauppateorioilla, mutta tätä perustelua voidaan pitää etenkin nykytilanteen monenvälisessä maailmankaupassa vapaakaupan osalta jopa eriskummallisena (Bergholm ym. 2006, 37). Tämän hetkisessä tilanteessa monien valtioiden kilpailuedut on suljettu kokonaan tai osittain vapaakauppasopimusten ulkopuolelle. Nämä poikkeukset aiheuttavat olennaisen kysymyksen vapaakaupan vapaudesta. Ovatko nämä poikkeukset jopa elimellinen osa vapaakauppaa vai säännöt vahvistavia poikkeuksia?

Väitetään, että WTO:n perustamisasiakirjat hyväksyvät jotkut kaupanesteet ja osaa eivät. Perustamisasiakirjoissa halutaan, että kauppajärjestelmässä säilyy vakaus ja ennakoitavuus. (Björkman & Puustinen 2006, 37.), mikä osaltaan sanoo, että jotkut rajoitukset on jätettävä

ja joitain ei. Erilaiset poikkeukset sopimuksissa eivät tältä osaa ole nykypäivänä vapaakaupan kohdalla uusi asia. Nykyään kahdenvälisissä tai monenvälisissä sopimuksissa muutokset ovat vaan rajumpia ja enemmän mediassa esillä. GATT:n tapauksessa ollaan oltu kuitenkin yhteisymmärryksessä sodanjälkeisenä aikana siitä, minkälaisia muutoksia ja poikkeuksia sopimuksessa tulee olla, jotta rauha säilyisi (Björkman & Puustinen 2006, 37). Maailmankaupan sääntely on monimutkaista ja ristiriitaista, mutta pääperiaatteena, johon nojataan, käytetään vapaakaupan teorioita. Vapaakauppaa voisi pitää jopa eri tavalla säänneltynä kauppana, eikä niinkään ajatuksena kaupan täydellisestä vapauttamisesta (Bergholm ym. 2006, 38).

Vapaakauppaa on aktiivisesti yritetty vapauttaa toisen maailmansodan loppumisesta asti. Tähän ratkaisuksi vuonna 1947 perustettiin GATT (*General Agreement on Tariffs and Trade*). Sopimuksen tavoitteena oli tehdä kansainvälistä kaupankäyntiä helpommaksi ja pyrkiä estämään siinä joskus esiintyvää syrjintää. GATT:n päätavoite maailmankaupan rajoitteiden poistamiseksi oli estää turhia kaupankäynnin tulleja. Tässä onnistuttiinkin hyvin, sillä tullitaso maailmalla laski noin 40:stä prosentista noin neljään. (Bergholm ym. 2006, 40.) Voidaan todeta, että tullit ovat etenkin tällä hetkellä ja jo tuolloin todella alhaisella tasolla, joten jos puhutaan vapaakaupan yhteydessä tullien vähentämisestä, sillä väkisin tarkoitetaan myös muunlaisia kaupan esteitä, kuin puhtaasti kaupallisia.

Toisen maailmansodan aikaan koettiin etenkin Yhdysvalloissa, että jälleenrakennus ja taloudellinen elpyminen edellyttää kaupan esteiden purkamista (Bergholm ym. 2006, 35). Vaikka järjestelmälle luotiin tietyt toimintamallit ei kuitenkaan voida osoittaa, että toiminta olisi seurannut näitä malleja. Käytännössä toimintamallit hyväksyivät jotkut kaupan esteet ja kielsivät toiset. (Bergholm ym. 2006 37–38.) GATT:ia on myös kritisoitu erityisesti siitä, että se keskittyi suosimaan jäsenmaidensa tuottamia teollisuustuotteita ja näin syrjimällä kehitysmaiden tuottamia maataloustuotteita ja tekstiilejä.

80-luvulla GATT-järjestelmä, joka oli monien neuvottelukierrosten sekä monenkeskisten/kahdenvälisten sopimusten jäljiltä pirstoutunut alkoi lopullisesti menettää uskottavuuttaan Yhdysvalloissa (Bergholm ym. 2006, 37–38). Viimeinen GATT-neuvottelukierros aloitettiin Uruguayn Punta del Estessä 1986, jossa saatiin lopulta yhtenäissitoumus joka tarkoitti, että jäsenvaltion tuli noudattaa sopimusta periaatteella kaikki tai ei mitään (Bergholm ym. 2006 37–38). Tavoitteet Uruguayn kierroksella olivat:

tullitariffien alentaminen, muiden kuin tariffi-esteiden poistaminen, luonnonvarojen kaupan edistäminen, tekstiilien erityisrajoitteiden poistaminen, maatalouden tukien vähentäminen, trooppisten tuotteiden kaupan esteiden poistaminen, anti-dumping ja kaupan teknisten esteiden selkeyttäminen, tuonnin hätälausekkeiden täsmentäminen, tukisääntöjen tiukentaminen, henkisen omaisuuden suojaaminen, sijoituksiin kohdistuvien kauppaa rajoittavien ehtojen rajaaminen, tehokas riitojen ratkaisumenetelmä ja oikeudenmukaisen kaupan sääntöjen soveltaminen palvelukauppaan (Aarva ym. 2017, 74).

6.1 GATT & WTO

Vuosia kestäneiden neuvottelujen jälkeen jäsenmaat allekirjoittivat Uruguayn kauppaneuvottelukierroksen päätösasiakirjan ja Maailman kauppajärjestön perustamissopimuksen GATT-sopimuksen pohjalta, joka astui voimaan 1.1.1995. WTO sopimuskokonaisuus sisältää 16 artiklaa sekä liitesopimukset. (Bergholm ym. 2006 37–38.) Liitesopimukseen sisältyy tavarakauppa-, palvelukauppa ja teollisoikeuksia-, riitojen ratkaisusta annettuja sääntöjä ja menettelyjä-, kauppapoliittinen maatutkinta-, sekä useamman keski-kauppasopimukset (Bergholm ym. 2006 37–38). WTO:ssa ylintä päätäntävaltaa käyttää jäsenmaiden edustajista koostuva yleisneuvosto (Bergholm ym. 2006 37–38).

GATT:n pohjimmaisena ideana pidetään muun kutsuttua suosituimmuusperiaatetta. Sillä tarkoitetaan sitä, että jokaista säädöstä tai sen purkua joka sovitaan kahden maan välille, tulee automaattisesti tarjota jokaiselle GATT:n jäsenvaltiolle. Tällä taataan varmasti se, että muutos on kaikille tasapuolinen, eikä suosi vai tiettyä maata tai aluetta. Jos jokin maa vähentää jotain kaupan estettä jollekin maalle, tulee sen tehdä se tasapuolisesti kaikille. Maailmankauppajärjestö on ainut kansainvälinen järjestö, joka järjestelee kaupsääntöjä kansakuntien välillä. Sen päämaja sijaitsee Sveitsissä, Genevessä. (Bergholm ym. 2006, 39.)

Kansainvälinen kaupanteko on yksi tarkimmin säädellyistä toimista maailmassa (Mattli & Woods 2009, 120) Maailmankauppajärjestöä eli WTO:ta (World Trade Organization) koskeva kritiikki suurelta osin kiteyttää myös hyvin vapaakauppaa kohtaan esiin tuodun

kritiikin. WTO:n toimintaa on monilta tahoilta myös kritisoitu hitaaksi, mikä on vauhdittanut monien uusien kahdenvälisten vapaakauppasopimusten neuvotteluja ja muodostumista. Joka tapauksessa melkein kaikessa, mikä liittyy taloudelliseen globalisaatioon, oli kyse sitten monimutkaisista kansainvälisistä jakeluketuista tai markkinoiden avautumisesta vähemmän kehittyneiden ja kehittyneempien valtioiden välille, on kiitoksen paikka WTO:n edeltäjälle. GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) on ollut todella vahvasti mukana viemässä taloudellista globalisaatiota ja maailmankauppaa eteenpäin (Pitroda 1995, 1). GATT vei etenkin 1950- ja 1960-luvuilla maailmanvapaakauppaa eteenpäin huimasti poistamalla valmistettujen ja puolivalmistettujen tuotteiden tulleja. WTO:n astuessa voimaan vuonna 1995 tilanne muuttui monien mielestä huomattavasti huonompaan suuntaan. Dohan kierrokset alkavat olla jo surullisen kuuluisia siitä, että ne eivät mene eteenpäin toivotulla tahdilla. Dohan kierroksen neuvottelut on aloitettu jo vuonna 2001. Sen lisäksi, että Dohan kierros ei etene toivotulla tavalla, sitä kritisoidaan kovasti. Yksi suuri kritiikin aihe on se, että WTO:n sopimukset eivät välttämättä ole hyödyllisiä terveyden ja terveydenhuollon saralta katsottuna. Perustamisestaan alkaen WTO on ollut globaalin terveyden taistelukenttä. (Pitroda 1995, 1.)

WTO:n sopima TRIPS eli Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights on aiheuttanut närää siksi, että edullisten HIV/aidslääkitysten saanti kehittyvissä maissa vaikeutui patenttien vuoksi. Kehittyville valtioille patenttijärjestelmä on liian kallis. TRIPS on immateriaalioikeuksia koskeva sopimus, jonka taustalla ovat pääasiassa rikkaammat kehittyneet valtiot ja nämä rikkaammat valtiot omistavat suurimman osan maailman immateriaalioikeuksista, kuten patenteista. Tämän kritiikin myötä sopimukseen lisättiin niin sanottu DDA eli Doha Development Agenda toiselta nimeltään Doha Round eli Dohan kierros. DDA sallii lääkkeiden maahantuonnin kehittyviin maihin, jos maata kohtaa jokin terveyskriisi. (Harman & Scott 2013, 2.) Tällöin ei ohiteta perusihmisoikeuksia immateriaalioikeuksien nojalla. Tämä loi uskoa siihen, että kehittyvien maiden oikeuksia ja kehitystä tuettaisiin, mutta lääkekeskustelun jälkeen on ollut todella vähän puhetta siitä, miten DDA auttaa. Kahdenväliset sopimukset ja niiden lisääntyvä trendi vähentävät entisestään köyhempien maiden kykyä neuvotella yhdessä suurempia maita vastaan (Harman & Scott 2013, 3). DDA:n sanotaan muodostavan uhkia maiden kykyyn järjestää terveystalvitu kansalaisilleen ja kansalaisten kykyyn pystyä maksamaan terveystalvitu, koska Dohan kierros vaikuttaisi negatiivisesti ihmisten toimeentuloon (Harman & Scott 2013, 4). Kehittyvillä mailla ei välttämättä ole

mahdollisuutta verottaa kansalaisiaan yhtä tehokkaasti kuin kehittyneemmissä valtioissa, joten köyhemmät maat ovat suuremmissa määrin tullimaksujen varassa ja jos verovaroja on vähemmän, myös terveydenhuoltoon on valtiolla vähemmän rahaa ja resursseja käytettävissä. Yksityisen puolen terveyspalvelut myös lisääntyvät köyhemmissä valtioissa, jos markkinoita avataan enemmän, yleensä nämä ovat kalliimpia palveluja, joihin matalatuloisella kansalla ei ole varaa. (Harman & Scott 2013, 6–8.) Jo GATT:n aikaan oli merkkejä siitä, että sopimukset vaikuttaisivat terveydenalaan. GATT:n aikaan käytiin kovaa keskustelua siitä, voiko ihmisten perustarpeita tuottavat alat avata kilpailulle ja markkinoille kehittyvissä maissa, voiko EU:n vesiyhtiöitä päästää kehittyvien maiden markkinoille (Harman & Scott 2013, 5).

WTO:n on hyvä olla olemassa, mutta sen tulisi toimia eri tavalla. Se ei ole onnistunut uusimaan itseään samalla tavalla kuin International Labour Organization (ILO) ja se on perinyt kaikki vikansa suoraan GATT:lta. WTO:n tulisi toimia enemmän niin kuin ILO eikä samaan tapaan kuin sen ”sisaryhtiöt” maailmanpankki ja IMF. WTO on enemmän isompi ja vaikutusvaltaisempi maiden agentti kuin instituutio, joka yrittää tasapuolisesti auttaa kaikkia, kehitysmaat mukaan lukien. (Agnew 2015, 2.) WTO:n neuvotteluja kritisoidaan, niin kuin vapaakauppasopimuksia yleensä, siitä että ne ovat puolueellisia ja tuovat vain paikallista hyötyä ja tällöinkin hyöty jakautuu vain tietyn tai tiettyjen ryhmien kesken. WTO näkee kaupan volyymin ja arvon kasvamisen ultiimaattisena maalina ja toivoo, että siinä sivussa kaikki muukin kauppaan liittyvä menee hyvin (Agnew 2015, 2). Kaupan avautumisen ja kehittymisen pitäisi olla yksi osa suurempaa kehityssuunnitelmaa.

WTO:n toimet saavat muutenkin osakseen kritiikkiä. Yksi näistä kritiikin aiheista on se, että GATS ei vasten yleistä uskomusta lisääkään kauppaa. WTO:n kyky lisätä kauppaa riippuu siitä, onko toimijoilla vahvoja markkinoita suojelevia instituutioita (MPI, market-protecting institution) vai ei. Jos on, WTO:ssa mukana olo voi olla maalle hyödyllistä. (Johnson, Souva & Smith 2013, 1.) Tullimaksujen suuruudella ei tässä yhteydessä ole väliä, mutta jos markkinoita suojelevat instituutiot ovat heikkoja, ulkomaalaiset yritykset eivät halua tehdä kauppaa tämän maalaisten yritysten kanssa. Yritykset pelkäävät korkeita siirtokuluja (transaction costs), jotka koituvat siitä, jos valtiolla ei ole riittäviä markkinoita suojelevia instituutioita (Johnson, Souva & Smith 2013, 7). Siitä syystä pelkkä tullimaksujen alhaisuus ei ole riittävä houkutin yritykselle sijoittamaan maahan ja sen yrityksiin. Tutkimukset osoittavat, että jopa kauppa voi olla jopa 43% vilkkaampaa, niissä maissa joissa on hyvät markkinoita suojelevat instituutiot, verrattuna maihin, joissa ei ole

(Johnson, Souva & Smith 2013, 7). Valtion hyvät markkinoita suojelevat instituutiot auttavat valtiota hyötymään GATT/WTO-jäsenyydestään. Tosin myös pelkästään nämä instituutiot auttavat kaupankäyntiä sekä WTO:n jäsenmaissa, että niihin kuulumattomissa maissa.

Maailman kauppajärjestö on yksi väärinymmärretyimmistä instituutioista maailmassa. WTO/GATT aikana maailmankauppa on kasvanut huomattavasti, mutta silti monet ajattelevat, että järjestö ei toimi niiden edun mukaisesti. WTO:n ja joidenkin demokraattisten oikeuksien välillä on kuitenkin odottamaton yhteneväisyys. Jäsenvaltioiden tulee WTO/GATT-sopimukset allekirjoitettuaan antaa näille oikeus poliittiseen osallistumiseen ja oikeudet tietoihin kauppaan liittyvistä sopimustenteeoista, nämä ovat samoja demokraattisia oikeuksia, joita valtioiden tulisi antaa kansalaisilleen (Aaronson & Abouharb 2011, 1). Tästä syystä monet kansalaiset tai etenkin yritykset ovat oppineet sen, miten vaikutetaan kauppaan liittyviin policyihin. Kriitikot väittävät, että kauppasopimus vaikuttaa epäsuorasti demokraattisiin valintoihin (Aaronson & Abouharb 2011, 2). WTO:ta pidetään epädemokraattisena prosesseissaan. Päätösvaltaa siirretään hallituksilta kauppabyrokrateille, joita ei ole valittu demokraattisin vaalein. Tällä tarkoitetaan sitä, että sosiaalipalveluihin ja ympäristöön liittyvät asiat ja regulaatiot ratkaistaan paneelilla, joka ajaa päätöksiä kaupan ehdoilla. Tällä tavalla sosiaali- ja ympäristöasiat saattavat jäädä paitsioon. Tämä suhde on jossain määrin odottamaton, koska WTO/GATT ei suoraan anna tällaisia oikeuksia, mutta se mahdollistaa valtioiden hallitusten antaa näitä mahdollisuuksia. Toisaalta WTO:n katsotaan myös toimivan ikään kuin ankkurina poliittisella osallistumisella ja poliittisille kansallisille reformeille. Se saa aikaan poliittista liikehdintää. (Aaronson & Abouharb 2011, 6.) Vaikka WTO-jäsenyys saattaa toimia ankkurina ja saada aikaan kehittymistä politiikan saralla, niin tahti tasaantuu monissa maissa alkuvuosien jälkeen (Aaronson & Abouharb 2011, 14). Maiden tulisi pitää yllä aikaansaatuja järjestelmää paremmin. WTO/GATT maissa on myös muihin maihin verrattuna suurempi poliittinen osallistumisaste äänestämisen kautta. Vaaleista tulee todennäköisesti myös reilumpia ja vapaampia (Aaronson & Abouharb 2011, 19). Tosin tämäkin riippuu maasta. Kaikissa maissa ei ole riittäviä resursseja tai osaamista järjestää kansalaisyhteiskunnassa mahdollisuuksia kommentoida kauppapolitiikkaa. Tämän kaltaisia valtioita ovat etenkin köyhemmät valtiot tai huomattavan pienet valtiot, joilla ei ole suurta ääntä. Malawissa hallitus haluaisi keskustella aiheesta kansalaisjärjestöjen kanssa, mutta ei tiedä kuinka (Aaronson & Abouharb 2011, 12). Ongelma voi olla myös siinä, että kansalaisilla ei ole riittävää tietämystä keskustella politiikasta koulutuksen ollessa

puutteellista. Kenia on tästä hyvä esimerkki. Positiivisia kehitysaskelaitakin löytyy monella saralla kansalaistoiminnasta. Brasiliassa ja Etelä-Afrikassa kansalaisjärjestöt saivat tehtyä julkisesta terveydenhuollosta ja edullisten lääkkeiden saatavuudesta kauppapolitiikan asian. (Aaronson & Abouharb 2011, 12.) WTO:hon liittyessään valtioiden tulee avata päätöksentekoa kauppapoliittisissa asioissa ja saada niihin läpinäkyvyyttä. Tietoutta kaupankäynnistä ja sen prosesseista tulee myös lisätä. Kauppapolitiikka nivoutuu yhteen niin monen eri alan kanssa, että kansalaisten tietouden kauppapolitiikasta ja vaikutusmahdollisuuksista lisääntyessä, kasvavat myös mahdollisuudet vaikuttaa politiikkaan ja päätöksentekoon kokonaisuudessaan.

WTO:n jäseniksi hakevat valtiot ovat kuitenkin jäsenvaltioiden tiukassa valvonnassa ja jopa ”talutushihnassa”. Heidän täytyy pystyä todistamaan olevansa valmiita sijoittamaan resursseja tulliin ja immateriaalioikeuksiin ja moniin muihin kaupanalalle tärkeisiin kohteisiin. Nämä kohteet eivät välttämättä olisi kandidaattivaltion kansalaisten ensimmäisiä prioriteetteja. Neuvotteluissa Kambodzhan kanssa tultiin siihen tulokseen, että 47:a erilaista lakia tulee muuttaa, jotta Kambodzhan lait yltävät WTO:n vaatimalle tasolle. Vaatimukseen kuului se, että sen tuli luoda tasavertainen oikeusjärjestelmä, johon on tasavertainen pääsy niin kambodzhalaisilla kuin muillakin. (Aaronson & Abouharb 2011, 8.)

Yksi WTO:n päätarkoituksiperistä on protektionismin estäminen ja markkinoillepääsyn takaaminen myös muille valtioille ja kansainvälisille toimijoille. Protektionismi on etenkin Yhdysvalloissa ollut suuri puheenaihe ja poliittinen kiistanaihe. Tälläkin hetkellä Donald Trumpin tultua presidentiksi aihe on ajankohtaisempi kuin koskaan. Donald Trump on herätellyt protektionismia Amerikassa uudelleen Barack Obaman löysemmän otteen jälkeen. Amerikan kysymys protektionismista on tärkeä myös koko maailmalle, koska Yhdysvallat on monien maiden suurimpia kauppakumppaneita ja täten merkittävä tekijä maailman kauppapolitiikassa. Amerikassa siirryttiin Donald Trumpin myötä täysin uudelle aikakaudelle talouspolitiikassa (Merry 2016, 9). Tämän hetkinen tilanne muistuttaa paluuta 1790-, 1820-, 1890-, ja 1920-luvuille, jolloin protektionismi näytteli merkittävää roolia Yhdysvaltojen politiikassa. Protektionismi on ollut republikaanien ja sitä edeltävien the Whigs ja Federalists -puolueiden perintöä jo pari sataa vuotta. (Merry 2016, 10.)

Vapaakauppasopimuksissa tapahtunut merkittävä muutos on viimeisen 15 vuoden aikana ollut kaupan sääntelyn siirtyminen paikasta toiseen, vaikka se onkin pysynyt GATT:n tai

WTO:n sisällä. Vuosina 1947–1995 neuvotteluja kaupan vapauttamiseksi käytiin lähinnä neuvottelemalla. Nyt viimeisten parin kymmenen vuoden aikana fokus on siirtynyt neuvottelukierroksista, kuten Dohasta lainopillisiin prosesseihin, kuten vapaakauppasopimuksissa käytettäviin välimiesmenettelyihin ja muihin vastaaviin menettelyihin. (Mattli & Woods 2009, 211.) GATT/WTO loivat sääntöihin perustuvan järjestelmän, jonka tarkoitus oli maailmanlaajuisesti alentaa tulleja ja muita kaupan esteitä sekä saada aikaan maailmankaupan kasvua. Etenkin suurimpien jäsenien kohdalla oltiin yhteisymmärryksessä siitä, että järjestelmä on toimiva. Varsinkin alkuvuosinaan WTO reflektoi Yhdysvaltojen voimaa. Kun Yhdysvaltojen talous kasvoi, niin kasvoi myös järjestön voima ja teho. Transatlanttinen kaupankäynti Yhdysvaltojen ja Euroopan välillä loi toivottuja tuloksia tuolloin. (Mattli & Woods 2009, 214.) Neuvotteluihin käyty kaupan vapauttaminen toi/tuo lopulta melko vähän tuloksia. Tämä johtuu muun muassa erilaisista maiden intresseistä rikkaampien ja kolmannen maailman valtioiden välillä. Neuvottelujen vaikeudesta johtuu se, että oikeuskäsittelyn kautta tapahtuva kaupan esteiden vapauttaminen yleistyi. (Mattli & Woods 2009, 211.) Muutoksen syynä oli etenkin se, että kehittyvät maat liittyivät WTO:n jäseniksi yhä enenevässä määrin ja tämä loi muutoksen tarpeen, koska vauraampien ja kehittyvien valtioiden tarpeet ja toiveet kaupankäynnin suhteen eivät kohdanneet riittävästi. Etelä–pohjoinen-akselin neuvottelut ovat monesti päättyneet erilaisiin intresseihin, GATT:n vastavuoroisuusperiaate ei enää toteutunut. Isommat valtiot vaativat 1980-luvulla myös syvempää kaupan vapauttamista, mihin köyhemmät valtiot eivät olleet valmiita. Vuodesta 1994 eteenpäin vastavuoroisuuden periaatteesta tuli ennemmin poikkeus kuin sääntö. (Mattli & Woods 2009, 219.)

GATT:n välimiesmenettelyssä havaitut heikkoudet tulivat selkeämmiksi 1980-luvulla. Yhdysvallat ja EU kehittivät omaa sopimustaan nimeltä GATT 1994. Tämän myötä Yhdysvallat ja EU olisivat vetäytyneet vanhasta GATT 1947-sopimuksesta. Tällä tehtiin eräänlaista valtapeliä ja tavallaan kiristettiin muut valtiot allekirjoittamaan Uruguayn kierroksen sopimukset, koska jos kaksi suurinta markkinaa lähtisivät sopimuksesta se olisi melko hyödytön. Tämän pohjalta Yhdysvallat ja EU saivat johtavan aseman uuden WTO:n perustamisessa ja sen sääntöjen määrittelyssä. (Mattli & Woods 2009, 218.)

Tästä siirryttiin WTO:ssa hieman kehitettyyn versioon, jossa GATT:n aikaiset virheet koitettiin korjata. Ennustetaan, että mahdollisesti tulevissa vapaakauppasopimuksissa

välimiesmenettely ei ole häviämässä mihinkään, päinvastoin. TTIP:n lisäksi muita kahdenvälisiä ja monenvälisiä vastaavanlaisia vapaakauppasopimuksia on neuvoteltu todella paljon ja neuvotellaan parhaillaan. TTIP on vain yksi suurimmista ja täten hyvä tarkastelun kohde.

Vapaakauppa-käsitteen määrittelyyn vaikuttaa voimakkaasti se, missä kontekstissa siitä puhutaan. Arkikielessä vapaakaupalla voidaan tarkoittaa kauppasuhdetta, josta on pyritty karsimaan kaupankäyntiä rajoittavat, vaikeuttavat tai estävät tekijät, kuten tullit. Vapaakauppasopimusten kontekstissa edellisen kaltainen määritelmä ei riitä määritelmäksi. Tässä yhteydessä vapaakauppa käsittää elementtejä niin hallinnon, politiikan kuin lainsäädännönkin alalta. Vapaakauppasopimuksissa kaupan voi nähdä olevan vain jäävuoren huippu, sillä sopimukset ulottavat pykälänsä useimmiten lähes kaikille elinkeinoelämän aloille maataloudesta kemianteollisuuteen.

Vapaakauppa ei myöskään ole käsitteenä pysähtynyt. Sen merkitys muovautuu ajan kuluessa ja se on selvästi niin kutsuttu liikekäsite. Vapaakauppa ja vapaakauppasopimukset ovat tulevaisuuteen suuntautuvia käsitteitä. Maailmanlaajuista kaupankäyntiä on alettu vapauttaa nykyisen WTO:n edeltäjän GATT:n perustamisen jälkeen ja vasta näihin aikoihin vapaakauppakäsitettä on alettu käyttää enemmän. Kuitenkin jo tämän noin 70 vuoden aikana käsitteen merkitys on muuttunut huomattavasti. Yhtenä selkeimmin ja laajimmin käsitteen muotoutumiseen vaikuttaneena tekijänä voidaan pitää kahdenvälisten vapaakauppasopimusten yleistymistä. Kahdenvälisissä sopimuksissa sääntelyn ja valtion toimivallan ylittävät säännöt ovat lisääntyneet ja uudenlaiset vapaakauppasopimukset ovat huomattavasti laaja-alaisempia kuin muutama vuosikymmen sitten. Käsitteet ovat aina kontekstisidonnaisia, mutta diakronisen vertailun ulottuvuuden ansiosta vertailu on mahdollista (Tiikkainen 2006, 44). Toiminta ja käsite muuttuvat molemmat, mutta eivät välttämättä samanaikaisesti (Tiikkainen 2006, 1). Tällöin sama käsite kuvaa edelleen toiminnaltaan muuttunutta asiaa. Täysin vertailukelpoisia käsitteet eivät tosin ole koskaan, koska ovat kontekstisidonnaisia ja omat aikakautensa tuotoksia. Sopimukseen positiivisesti suhtautuvien ja negatiivisesti suhtautuvien odotushorisontti sopimusta kohtaan on varsin erilainen. GATT-sopimus perustui aluksi puhtaasti tullien alentamiseen, mikä on suoraan perusteltavissa Ricardon teorioilla ja on

selvästi vapaakauppaa edistävää toimintaa.

Substantial reduction of tariffs and other trade barriers and the elimination of preferences, on a reciprocal and mutually advantageous basis.

(GATT preamble 26.10.1947)

GATT:n tavoitteet verrattuna TTIP:n tavoitteisiin ovat selvästi yksinkertaisemmat ja vähemmän kunnianhimoiset. Ne pysyvät selkeämmin kaupanalueella. Vaikka GATT:n sanotaan olevan nykypäivän vapaakauppasopimusten isä tai pohja, ovat nykyaikaiset sopimukset sisällöltään ja etenkin laajuudeltaan hyvin erilaisia. GATT oli enemmän kansakuntien hyväksymä sääntöjen joukko ja keskustelufoorumi, kun taas WTO on jo selkeästi enemmän institutionaalinen elin. Tästä eteenpäin kehitys onkin ollut selvästi enemmän sen kaltaista, että suuret vapaakauppasopimukset luovat uusia elimiä ja osallistuvat päätöksentekoon ja vaikuttavat päätöksiin todella monilla osa-alueilla. GATT myös keskittyi selkeästi enemmän tavarakauppaan. (Bergholm ym. 2006, 58.)

6.2 VAPAAKAUPAN KÄSITE

Pilkottuna vapaakauppa koostuu sanoista vapaa ja kauppa. Näistä kahdesta sanasta kuvaileva sana *vapaa* on huomattavasti monimerkityksellisempi ja tulkinnallisempi. Isaiah Berlinin (2001) mukaan vapaudella on kaksi käsitettä. Berlinin mukaan vapaus voi olla positiivista tai negatiivista. Positiivisessa vapaudessa vapaus määritellään *vapaudeksi johonkin*, kun taas negatiivinen vapaus määrittyy *vapaudeksi jostakin*. Negatiivisessa vapaudessa ihminen tai instituutio on vapaa toisten ihmisten tai instituutioiden muodostamista rajoitteista. (Berlin ym. 2001, 47–48.) Positiivinen vapaus tarkoittaa Berlinin mukaan ihmisen tai instituution kykyä saavuttaa asettamiaan päämääriä lähtötilanteestaan riippumatta. Käytännössä positiivinen vapaus korostuu sosialismin tai kommunitarismin ideologioissa, joissa kaikille yksilöille taataan tietyt perusoikeudet (Berlin ym. 2001, 56). Vapaakauppa-käsite voidaan nähdä eräänlaisena yhdistelmänä Berlinin määrittelemästä vapauden tyypeistä. Toisaalta vapaus näyttyy negatiivisena vapautena tullien ja muiden kaupan esteiden purkamisen muodossa. Toisaalta taas vapaakauppaan liittyvä vapaus on positiivista säännösten muodostamana tasapuolisuutena molemmille vapaakaupan jäsenille. Vaikka vapaakauppaan liittyviä sopimuksia kutsutaan

vapaakauppasopimuksiksi ei vapaakauppa ole kaikilta osin vapaata. Vapaakaupan tiettyjä aloja, kuten maataloutta tai lääketieteellisuutta suojellaan protektionistisin keinoin. Vapaakauppasopimusten tulisi olla jo GATT:n aikaisen artiklan mukaan myös vapaita syrjinnältä. (free from discrimination).

Pitkittyneitä TTIP-sopimusneuvotteluita voi luonnehtia mutkikkaiksi.

Neuvotteluosapuolten käsitykset ja odotukset sopimuksesta vaihtelevat lähes laidasta laitaan, eikä sopimusosapuolilla vaikuta olevan yhtenevää näkemystä siitä, millaiset vaikutukset sopimuksella on Euroopan Unionin jäsenmaiden ja Yhdysvaltojen talouteen, työmarkkinoihin tai poliittiseen päätöksentekoon. TTIP-sopimus jakaa neuvotteluosapuolten edustajat jyrkästi vain sopimuksen puolustajiin tai sen vastustajiin. Sopimuksella ei aineistoni perusteella vaikuta olevan juurikaan neutraaleja kommentoijia eikä sopimus vaikuta tuovan positiivisia vaikutuksia yhtäaikaaisesti sopimuksen molemmille osapuolille. TTIP-sopimus nähdään aineistostani asiakirjoissa ja puheissa joko hyvänä tai pahana. TTIP-sopimukseen liittyviä asiakirjoja ja puheita tarkastellessa sopimukseen liitettävät sanavalinnat, adjektiivit ja sanallinen kuvailu vaihtelevat sävyiltään voimakkaasti riippuen siitä, kuka ja miltä kantilta puhuja sopimusta tarkastelee sekä siitä, voidaanko sopimuksen nähdä palvelevan puhujan ajamia tavoitteita. Ilmapiiri käsitteen ympärillä vaihtelee laidasta laitaan ja on huomattavan kontekstisidonnaista. Selkeää konsensusta asiasta ei löydy. Aihepiireissä on selvä jakautuminen negatiivisiin ja positiivisiin asioihin ja toisten mielestä vapaakauppasopimus toisi mukanaan asioita, joita toisten mielestä sopimuksessa ei ole lainkaan.

6.3 KÄSITTEEN KÄYTTÖ

Myönteisesti sopimukseen suhtautuvien tahojen sanavalinnoissa toistuu avoimuuden, vastuullisuuden, tehokkuuden sekä läpinäkyvyyden tärkeyden korostaminen. TTIP-sopimuksen puolestapuhujat näkevät sopimuksen potentiaalisiksi vaikutuksiksi muun muassa työpaikkojen lisääntymisen sekä talouskasvun.

Trade is about openness
(Cecilia Malmström 24.1.2017)

Avoimuuden (*openness*) voidaan nähdä olevan eräänlainen pohjakäsite

myönteisesti sopimukseen suhtautuvien neuvottelutahojen puheessa. Euroopan Unionin kauppakomissaari Cecilia Malmström painottaa tammikuussa 2017 Brysselissä pitämässä puheessaan avoimuuden merkitystä globaalissa kaupankäynnissä taistelussa protektionismia ja valtioiden harjoittamaa eristäytyvää politiikkaa vastaan. Malmström näkee viime vuosien sulkeutuvan politiikan ja rajojen sulkemiseen tai muurien rakentamiseen yllyttävän poliittisen puheen haitallisena ja korostaa puheessaan avoimuuden ja integraation lisäämisen tärkeyttä valtioiden välisessä kaupankäynnissä.

Vastaavasti kriittisesti sopimukseen suhtautuvien puheessa avoimuus nähdään enemmänkin myöntymisenä neuvotteluiden vastapuolen vaatimuksiin. Avoimuuteen myöntyminen tietäisi heidän mukaansa pahimmillaan jo säädetystä lainsäädännöstä luopumista tai sen radikaalia muokkaamista, omiksi miellettyistä arvoista joustamista tai luopumista, alueellisista kilpailuvalteista luopumista tai demokraattisen päätöksenteon heikkeneminen päätöksentekovallan siirtyessä kansalaisilta suuryrityksille. Toinen aineistossa runsaasti esiintyvä TTIP-sopimukseen liitettävä sana on tehokkuus (*efficiency, effective*). Tärkeä vapaakauppasopimukseen liitettävä käsite on myös läpinäkyvyys (*transparency, transparent*). *Values ja responsibility* ovat myös useasti teksteissä toistuvia ja vapaakauppaan yhdistettäviä termejä. Monet kokevat nämä käsitteet päinvastaisina vapaakauppaan liitettäessä.

--- not "protectionist", but merely demands "fair" trade.
(Donald Trump 26.1.2018)

Vapaakauppa-käsitteen ristiriitaisuus suhteessa ilmiön todelliseen luonteeseen saattaa olla aiheuttanut sen, että itse vapaakauppasopimuskäsitettä (FTA, eli Free trade agreement) käytetään aineistossa verrattain vähän. Vapaaseen viittaavaa free-käsitettä useammin aineistossa päädyttiin käyttämään sanoja, kuten trade agreement tai trade deal. Useissa aineistoni asiakirjoista käsite ei esiintynyt lainkaan ja kaupan esteiden sijaan oli keskitytty esimerkiksi sääntely-yhteistyöhön. Trump käyttää mieluummin sanaa fair trade kuin free trade (Berenson 2016, 1).

6.4 VAPAAKAUPPAAN LIITTYMÄTTÖMÄT ASIAT JA MUUTOS

Vapaakauppasopimuksissa ei ole kyse pelkästään kauppaa rajoittavien esteiden purkamisesta ja neuvotteluosapuolten markkinoille pääsystä. Tämän myöntävät suoraan myös molemmat TTIP-sopimusten osapuolet. Tästäkin huolimatta yleisin sopimuksen tarpeellisuutta perusteleva argumentti vaikuttaa olevan kauppaa rajoittavien ja vaikeuttavien esteiden purkaminen tai ainakaan suoraan ei muita syitä niin selkeästi esitellä.

Trade agreements do not deal with market access alone
(Cecilia Malmström 24.1.2017)

Yhteisten sääntöjen luominen ja sääntelyn harmonisointi on monissa asiakirjoissa tavoitteiden ytimessä.

Put simply, TTIP should be at the heart of a major shift in the mindset of regulators.
(Marjorie Choplin 16.7.2015)

--- Guarantees the freedom to regulate.
(Cecilia Malmström 29.6.2016)

Ristiriitaiselta vaikuttava piirre neuvotteluasiakirjoissa ja aiheeseen keskittyvissä puheissa on se, että vapaakauppaan pyrkivissä neuvotteluissa molempien osapuolten keskeinen tavoite vaikuttaa olevan säilyttää vapaus sääntelyyn ja myös luoda uusia sääntelyelimiä. Kun tätä ajatusta tarkastellaan perinteisen vapaakauppa-aatteen näkökulmasta, ei TTIP:n kaltaisissa vapaakauppasopimuksissa ole juurikaan kyse kaupan vapauttamiseen ja helpottamiseen pyrkivästä toiminnasta. TTIP:n tapauksessa käsitteen vapaa voidaan nähdä viittaavan kaupan vapauttamisen sijaan vapautteen säännöstellä ja

hallita kauppaa. Vapauden voi nähdä siirtyvän vapaudesta käydä kauppaa vapauteen säännöstellä ja luoda uudenlaista sääntelyä. Vapaakauppasopimukset ovat tyypillisesti laajoja listauksia, jotka luovat pelisäännöt osapuolten väliselle kaupalle. Listaukset sisältävät sääntöjen ja ehtojen ohella myös standardit, joiden puitteissa kauppaa toteutetaan. Nämä pelisäännöt ovat kuitenkin aina kontekstisidonnaisia, joten niihin vaikuttaa voimakkaasti muun muassa intressit ja valtasuhteet. (Aarva ym. 2017, 33.)

---Want to go beyond traditional trade issues, and even beyond our most advanced FTAs.

(Cecilia Malmström 21.6.2016)

Toteutuessaan Yhdysvaltojen ja EU:n välinen TTIP-sopimus olisi kiistatta laaja-alaisinta yhteiskunnallista kenttää sopimusvaltioissaan koskettava kauppasopimus maailmassa. Laajuutensa takia sitä voidaan pitää eräänlaisena suunnannäyttäjänä ja tienraivaajana tulevia kauppasopimuksia solmittaessa. Toteutuessaan se muovaisi merkittävästi käytännön tason lisäksi myös vapaakauppakäsitteen määrittymistä. Sopimuksen syntyminen loisi myös painetta maailman muille suurille talousmahdeille globaalissa kilpailussa. TTIP-sopimuksen synnyttämä EU:n ja Yhdysvaltojen muodostama talousryhmittymä mahdollisesti pakottaisi esimerkiksi Kiinan tai Intian kehittämään uusia taloudellisia aseita ja kilpailuvaltteja muuttuvassa maailmankaupan ympäristössä pärjätäkseen.

But if we – in correctly – lay all the blame for economic change at the door of free trade or globalisation, we won't end up solving our problems.

(Cecilia Malmström 24.1.2017)

Muun muassa teknologian, kulkuyhteyksien, tiedonkulun, internetin ja tiedotusvälineiden nopea kehitys viime vuosikymmenten aikana on muokannut maailmaa valtavasti. Luonnollisesti myös maailmankauppa on yksi suuri osatekijä globalisoituvassa maailmassa. Paluuta entisaikojen kaltaiseen paikalliseen toimintaan voimakkaasti perustuvaan malliin ole. Globaali kauppa ja lisääntyneet

investoinnit herättävät voimakkaita mielipiteitä ja usein keskustelussa saattaa hämärtyä syyn ja seurauksen välinen raja. Nykyisenkaltaisessa maailmassa, jossa kuluttaja saa lähes rajattomasti informaatiota kuluttamistaan tuotteista ja pystyy helposti valikoimaan itseään eniten miellyttävän tuotteen mistä päin maailmaa tahansa. Kauppa, joka ei ole paikallista ei voi sivuttaa kehittyvää maailmankaupan vaikutusta olankohautuksella. Paikallisesta enemmän ja enemmän maailmanlaajuiseksi muuttuva kauppa saattaa kurjistuttaa tiettyjä alueita työpaikkojen tai investointien menettämisen takia. Osaa ihmisistä tämän kaltainen kehityskulku ei miellytä ja syylliseksi muutokselle esitetään vapaakauppaa. Vapaakauppaa merkittävämpiä syitä lisääntyneelle maiden- ja mannertenväliselle kaupalle on kuitenkin kaupan huomattava helpottuminen internetin ja kulkuyhteyksien kehityttyä nykyiselleen. Vapaakauppaa monesti syytetään myös työpaikkojen vähenemisestä, mutta tähän on myös monia muita tai mahdollisesti vain muita syypäitä, kuten automatisaatio ja globalisaation mukanaan tuomat muut lieveilmiöt.

--- there is already more demand for international rules on everything from safety requirements for products to capital requirement for banks. That demand for international cooperation is likely to increase in the future.

(Cecilia Malmström 18.3.2015)

Muuttuvassa maailmassa yhteiskunnat tarvitsevat taloudellisesti menestyäkseen kahdenvälisiä suhteita enemmän kuin koskaan. Vapaakauppasopimuksia voidaan pitää vastaiskuna protektionismille ja kiristyvälle maailmanpoliittiselle ilmapiirille. Aineistossani toistui integraation hyvyttä ja tarpeellisuutta korostavat sanat ja fraasit. Asialla on myös kääntöpuoli. Nykyaikaiset kauppasopimukset kuitenkin rajoittavat paljon valtioiden poliittista liikkumatilaa ja päätäntävaltaa sen suhteen, kuinka ne voivat tukea kotimaisen tuotannon ja sen rakenteen kehittymistä (Aarva ym. 2017, 36).

6.5 POLIITTISUUS

Vapaakauppasopimukset voidaan nähdä kaupankäynnin edistämisen ohella myös poliittisen vaikutusvallan lisäämiseen pyrkivänä toimintana, sillä vapaakauppasopimuksia solmittaessa poliittinen aspekti saattaa olla usein jopa taloudellisia hyötyjä merkittävämpi motivaattori. Vapaakauppasopimukset seuraavat vahvasti ympäröivää maailmaa ja sen poliittista ilmapiiriä. Vapaakauppasopimuksissa talous on vahvasti politisoitunut, sillä sopimuksia ja sen pykälää määriteltäessä erilaiset poliittiset valinnat saavat erilaisia toisistaan poikkeavia arvoituksia.

It's a response to the concerns on globalisation that are shaking political systems on both sides of the atlantic
(Cecilia Malmström 29.6.2016)

Sopimuksissa voidaan painottaa pelkän taloudellisen arvon sijaan tietyn valinnan mukanaan tuomaa pääsyä uusille poliittisille kentille. Poliittisesti levottomampina aikoina vapaakauppasopimuksilla voi saada poliittisia kumppaneita ja näin ollen vakautta. Vapaakauppasopimuksen ja sen tuoman suuremman kokonaishyödyn saavuttamiseksi osapuolten on tehtävä erilaisia poliittisia valintoja.

And we are prepared to make the political choices needed to close this deal ---
(Cecilia Malmström 29.6.2016)

We will enforce our trade laws and restore integrity to our trading system.
(Donald Trump 26.1.2018)

Suurimpia lobbaajia TTIP-sopimukselle ovat suuryritykset. Tämä johtaa hiljalleen poliittisen ja taloudellisten agendojen rajan hämärtymiseen ja mahdollisesti lopulta näiden sekoittumiseen keskenään.

Some believe that the European Union's trade policy should solely focus on gaining economic advantages. I do not agree with that view. (Cecilia Malmström 24.1.2017)

Vaikka TTIP on kahdenvälinen sopimus ei sen tuoma taloudellinen hyöty jakaudu pelkästään sen osapuolille. Kun Yhdysvallat ja Euroopan unionin talousalue vahvistuu, voidaan myös muun maailman nähdä vahvistuvan. Tätä teoriaa tukee se, etteivät Euroopan Unionin ja Yhdysvaltojen talousalueiden nähdä olevan suoria kilpailijoita köyhempien maiden elinkeinoille ja tuotannolle, sillä näillä alueilla keskitytään hyvin erilaisten tuotteiden tuotantoon. Näin ollen sopimus ei itsessään edistä tuotannon epätasaista jakautumista maailmassa. EU:n Cecilia Malmström kuvailee EU:ta myös arvojen, demokratian ja ihmisoikeuksien unioniksi ja että EU tukee päätöksillään köyhempien maiden kehitystä.

Globalisaation voi nähdä pienentävän maailmaa ja tekevän ihmisistä ajan kuluessa entistä enemmän maailmankansalaisia perinteisten kansallisvaltioiden kansalaisten sijaan. Globalisaatio murentaa osaltaan valtioiden vaikutusvaltaa, joten on tärkeää olla jäämättä yksin tai eristäytyneeksi alati avoimessa maailmassa. Vapaakauppasopimuksia voidaan pitää valtioille yhtenä ratkaisuna pysyäkseen yhdistymisen ja sen tuoman voimistumisen kautta mukana maailmanlaajuisessa kilpailussa.

Vaikka nykyisillä vapaakauppasopimuksilla, kuten TTIP pyritään vapauttamaan kauppaa ja poistamaan protektionismia, sisältävät ne tästä huolimatta runsaasti protektionismille tyypillisiä piirteitä. Tämä tekee vapaakauppasopimuskäsitteestä häilyvän ja vaikeasti määriteltävän, sillä kahden ja useamman välisillä sopimuksilla pyritään perinteisesti pitämään tietyt valtiot sopimuksen sisäpuolella ja tietyt valtiot sen ulkopuolella. Sopimukset sisältävät myös runsaasti protektionistisia pykäläiä, joilla pyritään tukemaan oman valtion ja sen kansalaisten taloudellista kehitystä. Tämän protektionistisen sääntelyn ja vapauden suhde vaihtelee suhteessa vallitsevaan poliittiseen ilmastoon. Turvallisuuspoliittinen epävarmuus tai alueelliset sairaudet tai pandemiat voivat vaikuttaa merkittävästikin sopimusten sävyyn. (Knowledge@Wharton 8.2.2016.) Tällaisia pykäläiä voivat olla erilaiset valtionavustukset, kuten maataloustuet.

Toisilla odotushorisontti ja sanavalinnat vapaakaupan ympärillä ovat huomattavan

negatiivisia. Aineistossani näihin lukeutuu Yhdysvaltain uusi presidentti Donald Trump. Trump edustaa selvästi ääripäätä mielipiteissään, mutta haluan tutkimuksessani tuoda esille myös tämän ääripään. Hän käyttää aineistossa todella negatiivista sanastoa ja liittää monet muidenkin asioiden mukanaan tuomat negatiiviset seikat vapaakaupan syyksi. Yhdistänyt sopimuksiin myös sanoja kuten *rape*, *predatory* ja *theft*. Vapaakauppa nähdään talouden kurjistajana ja jopa poliittisena katastrofina. Hän pitää myös maailman nykyistä riippuvuutta toisista maista huonona asiana ja tästä tulee pyrkiä pääsemään eroon. Trump pitää TPP:tä (Trans-Pacific Partnership, toinen suuri vapaakauppasopimus) suurimpana uhkana tähän mennessä USA:n taloudelle. (Donald Trump 28.6.2016)

The US will no longer turn a blind eye to unfair economic practices including assive intellectual property theft, industrial subsidies and pervasive state-led conomic planning.

(Donald Trump 26.1.2018)

These other predatory behaviours are distorting the global markets and harming businesses and workers not just in the US but around the globe.

(Donald Trump 26.1.2018)

Molempia hyödyttäviä sopimuksia Trump on valmis neuvottelemaan. Tällä hetkellä neuvoteltavia sopimuksia hän pitää epäreiluina ja vain toista osapuolta hyödyttävinä.

The US is prepared to negotiate mutually beneficial bilateral trade agreements with all countries.

(Donald Trump 26.1.2018)

This will include the countries in TPP which are very important. We have agreements with several of them already. We would consider negotiating with the rest either individually or perhaps as a group if it is the interests of all.

(Donald Trump 26.1.2018)

Trump jättää oven auki myös mahdollisille monenvälisille sopimuksille. Mahdollisesti TTIP:n kaltaisille sopimuksille. Trumpin retoriikka ja suhtautuminen on ollut huomattavasti rajumpaa, kuin käytännöt asiat, joita Trump on tehnyt kaupankäynnille. Kuitenkin näin suuren maan liikkeillä voi olla suuria ja kauaskantoisia vaikutuksia

maailmanlaajuiselle kaupankäynnille ja sen protektionistinen toiminta voi tehdä suuria kolhuja maailmankaupan yhteneväisyyteen.

The world has taken advantage of us on trade for many years, and as you probably noticed, we're stopping that. We're stopping it cold, and we have to. We have to have reciprocal trade. It's not a one-way deal anymore.

(Jim Zarroli 30.1.2018)

Yhdysvaltoja on jopa käytetty presidentin mielestä hyväksi kaupassa ja Trump aikoo pysäyttää tämän. Puolueettomasti katsottuna tosin Yhdysvallat on saanut sopimuksista paljon ja saanut vietyä paljon yrityksiään ulkomaille tukiensa avulla saanut monien maiden omia yrityksiä pois pelistä. Näin on maatalouden kohdalla.

We will enforce our trade laws and restore integrity to the trading system. Only by insisting on fair and reciprocal trade can we create a system that works not just for the United States but for all nations.

(Donald Trump 26.1.2018)

Trump myös vetoaa tunteisiin väittämällä, että kaikki muutkaan eivät hyödy sopimuksista. Jo WTO:n ja GATT:n aikaan oleellisimpia edellytyksiä oli se, että sopimukset hyödyttävät kaikkia osapuolia ja niissä ei ole joitain jäseniä suosivia ominaisuuksia. Tässä kohtaa tosin tulee olla kriittinen ja miettiä ovatko USA:n solmimat sopimukset olleet Yhdysvaltoja kohtaan epäreiluja.

The United States will no longer turn a blind eye to unfair trade practices” “We cannot have free and open trade if some countries exploit the system at the expense of others.

(Donald Trump 26.1.2018)

Muut ovat Trumpin mielestä epäreiluja sopimuksissa ja hän korostaa tätä.

Transparency oli myös yksi tärkeimpiä GATT:n periaatteita. Nyt siitä ollaan taas karkaamassa. GATT antoi inspiraation tämänkin hetkisille vapaakauppasopimuksille, mutta sopimusten periaatteet ovat selvästi muuttuneet. Toisaalta vapaakauppasopimuksissa on aina ollut kysymys myös jonkin rajoittamisesta, että jotain saadaan. Jo GATT:n aikaan oman maan lainsäädäntöä on täytynyt joiltain osin muokata, jotta saataisiin sen mukana

tuomat vapaan kaupan edut kuten tullien alennukset.

Ne, joilla on negatiivinen asenne vapaakauppaa ja sen mukanaan tuomia ilmiöitä vastaan, pohtivat sitä kenen tarpeisiin vapaakauppasopimukset perustetaan. Kriitikoiden mielestä ehdot tehdään suuryritysten etu ensisijaisena mielessä pitäen ja toisen ääripään kanta on se, että kaikkien yhteisen edun mukaan ja kaikkien mielipiteet ovat yhtä tärkeitä päätöksenteossa. Vapaakauppasanastossa on myös selviä merkityseroja kielten välillä. Fair trade-sanaa käytetään toisinaan synonyymina viittaamaan free tradeen eli vapaakauppaan. Suomen kielessä free trade ja fair trade ovat merkitykseltään täysin erilaisia. Vapaakaupan reiluudesta käydään jatkuvaa kamppailua eri osapuolten välillä. Käsitteiden tutkimisessa lisähaastetta tuo merkityserot kielten välillä. Käsitteitä on mahdollisesti hankala kääntää kielestä toiseen, koska niiden kulttuurinen ja poliittinen ympäristö on erilainen (Koselleck 2004, 83). Tämä on huomattavissa myös vapaakaupan käsitteessä. Suomen kielessä poliittinen sanasto on myös huomattavasti uudempaa, kuin monissa muissa maissa. Suomen kieltä on käytetty poliittisessa sanastossa vasta 1800-luvun puolivälistä lähtien (Hyvärinen ym. 2003, 14)

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Vapaakauppa nykyisellään perustuu hyvin pitkälti säätelyyn ja sopimuksiin. Vapaakauppa on paljon keskusteltu aihe. Monet ovat joko sen puolesta tai sitä vastaan ja aiheessa on paljon ristiriitoja. Vapaakaupan käsitteeseen liittyy ristiriitaa siinä mielessä, että vapaakaupan hyödyt ja haitat jakautuvat varsin epätasaisesti, mikä takaa sen, että eri paikoissa ja asemissa olevat ihmiset näkevät asian todella eri tavalla. Käsite on myös hyvin poliittisesti latautunut ja yleinen keskustelu ja uutisointi saattaa muokata asiaan perehtymättömän ihmisen kuvaa aiheesta suuresti. Taloustieteilijöiden keskuudessa kuitenkin vallitsee konsensus siitä, että vapaakaupan hyödyt voittavat sen aiheuttamat mahdolliset haittavaikutukset. Vapaakauppasopimuksissa käsitellään monia merkittäviä kysymyksiä, niiden päätökset ylettyvät ympäristönsuojelusta kuluttajanoikeuksiin. Ne muokkaavat myös yhteiskunnan rakenteita luomalla uusia päätöksentekoelementtejä.

Aineistosta huomataan, että suhtautuminen vapaakauppaan ja sen käsitteeseen vaihtelee laidasta laitaan. Käsite on ristiriitainen ja tiukasti suhteessa kontekstiinsa eli ei ole löydettävissä yhtä näkemystä ja selitystä. Käsitteen ympäriltä löytyy aineiston perusteella poliittista kamppailua, eri merkityksiä eri konteksteissa. Vapaakauppa(sopimus) on hyvin poliittinen ja oikeudellinen käsite, vaikka perinteisessä mielessä kuuluu taloustieteiden käsitteistöön. Vapaakaupan poliittisuutta TTIP-sopimuksessa edustaa esimerkiksi investointisuoja, IDSD-menettely ja sääntöjen harmonisointi.

GATT-sopimus pohjautui melko yksinkertaisille tavoitteille suhteellisen edun teoriaa mukailen syrjimättömyyttä vaalien. Kauppakumppaneita tuli muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kohdella tasapuolisesti. Tässä kohtaa täytyy huomioida, että kauppajärjestelmässä on aina ollut puutteita ja ei olla ikinä oltu täydellisessä ideaalitalanteessa. Selvä muutos on kuitenkin havaittavissa. Multilateraalisuudesta on poikettu heti alusta alkaen erilaisten kauppasopimusten

myötä. Poikkeuksia sääntöihin on tullut vapaakaupan alkuaikoihin verrattuna huomattavasti enemmän.

Kauppa on muutenkin monipuolistunut ja muuttanut muotoaan, vapaakauppa sen mukana. Olisi jopa kummallista, jos käsite olisi pysynyt täysin samanlaisena. WTO:n ja GATT:n perustamisen ajoista on kulunut jo monia vuosikymmeniä, joten muutos on väistämätöntä. Vapaakauppasopimusten etuja on liioiteltu ja riskejä vähätelty.

Vapaakauppasopimuksilla tavoitellaan vapaamman kaupan lisäksi poliittista valtaa ja muita poliittisia tarkoitusperiä. Globaali kauppa on voimakkaasti politisoitunut ja kauppa on vahvasti mukana politiikassa ja päätöksenteossa, ellei jopa ohjaa sitä.

Vapaakauppasopimusten säännöksillä pyritään luomaan jopa uusia päätöksentekuelimiä ja perinteistä demokratiaa syrjäytetään tietyiltä osin. Voidaan sanoa, että vapaakauppasopimuksen käsittelevät todella monia muitakin osa-alueita kuin puhtaasti kaupanalaa.

Uusien suurien vapaakauppasopimusten myötä koko maailmankauppa on murroksessa, vaikka TTIP-neuvottelut ovat jäissä niin monia vastaavanlaisia tai muita suuria sopimuksia on todennäköisesti tulossa. Monet vapaakauppasopimuksiin kuuluvat lausekkeet aiheuttaisivat myös ennalta-arvaamattomia vaikutuksia, joidenkin sääntöjen vaikutusta on mahdotonta ennustaa ja myös tämän takia aiheesta käytävä keskustelu ja mielipiteet ovat niin ristiriitaisia. Käsite on liikkeessä.

Kontekstista riippuen vapaus vapaakaupassa vaihtelee. Onko kyse kaupanvapauttamisesta vai vapaudesta reguloida ja luoda uudenlaisia järjestelmiä? Vapaakaupan käsite on muovautunut ajansaatossa ja jatkaa muovautumistaan. Vapaakauppa on liikkuva käsite. Globalisaatiossa, jonka sivutuote vapaakauppa on, on kyse sekä poliittisesta että taloudellisesta yhdentymisestä. Kaupan sääntelyn painopiste on siirtynyt ylikansallisiin elimiin ja pois valtioiden rajoilta. Vapaakauppaa muovaa voimakkaasti myös poliittinen ilmapiiri. Poliittiset ja taloudelliset muutokset muovaavat myös vapaakauppaa ja sen käsitettä. Vapaakauppaa ei voi enää pohjata entisaikojen tapaan perinteisiin vapaakauppateorioihin, koska maailman kaupan tilanne ja toiminta on muuttunut niin oleellisesti. Käsite itsessään on myös tämän myötä muuttunut oleellisesti. Sääntelystä on tullut vapaakaupalle melkein ominainen piirre ja sääntely hallitsee vapaakauppakeskustelua. Vapaus kaupassa on siirtynyt kaupankäynnistä vapauteen

säännellä. Aineistossa sanaa free käytettiin melko vähän vapaakaupan kohdalla ja vapaakauppasopimuksista aineistossa käytettiin käsitteitä, jotka eivät sisällä sanaa vapaa.

8. AINEISTO & LÄHTEET

Cecilia Malmström. The Future of EU trade policy. 24.1.2017. Bryssel.

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2017/january/tradoc_155261.pdf

Cecilia Malmström. TTIP and developing countries. 21.6.2016. Bryssel

<http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1514>

Cecilia Malmström. TTIP: The Benefits. 18.3.2015. Bryssel.

<http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/76269/Speech%20of%20Commissionner.pdf>

Cecilia Malmström. TTIP: The finish line and how to get there. 29.6.2016.

Washington D.C.

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/june/tradoc_154698.pdf

Donald Trump. Donald Trump's Speech on Trade. 28.6.2016a. Monessen,

Pennsylvania. <http://time.com/4386335/donald-trump-trade-speech-transcript/>

Donald Trump. Trump in Davos 2018: What US President's speech means for prospects of global tradewar. 26.1.2018.

<https://www.independent.co.uk/news/business/analysis-and-features/trump-davos-2018-what-speech-means-us-president-america-first-trade-wef-a8179571.html>

Euroopan komissio, neuvottelumandaatti 9.10.2014

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11103-2013-DCL-1/en/pdf>

Euroopan komissio. 04/2015. Reconstructed ec proposal regulatory cooperation March 2015.

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/march/tradoc_154377.pdf

Marjorie Chorlin, U.S. Chamber of Commerce. Regulatory Coherence and Cooperation in the TTIP. 16.7.2015. Bryssel.

<https://www.uschamber.com/speech/regulatory-coherence-and-cooperation-ttip>

Preamble GATT. 26.10.1994.

https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/gatt_ai_e/preamble_e.pdf

LÄHTEET

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Aaronson, S. A., & Abouharb, M. R. 2011. Unexpected bedfellows: The GATT, the WTO and some democratic rights. *International Studies Quarterly*, 55(2), 378–408. doi:10.1111/j.1468-2478.2011.00646.x

Aarva A., Lepomäki E., Takkula H., Skinnari V., Sarkkinen H., Kotilainen K., Garcia-Iglesias C., Åkerholm J., Saarinen I., Rezitis A., Sasi K., Korvenmaa L. 2017. Vapaakauppa: renki vaiko isäntä? Eurooppalainen Suomi ry. Saatavilla: <<http://www.eurooppalainen suomi.fi/fi/publication/2/7/>> Viitattu 2.2.2018.

Agnew, J. 2015. What's wrong with the WTO and how to fix it. *Economic Geography*, 91(4), 509–511. doi:10.1111/ecge.12102

Andersen, N. 2003. Discursive analytical strategies: Understanding Foucault, Koselleck, Laclau, Luhmann. Bristol: Policy Press.

Aromaa, E., & Mielonen, T. (2014). Pax europaea: Näkökulmia Eurooppaan. Helsinki: Suomen sadankomitea.

Berenson, T. 2016. Donald Trump details plan to rewrite global trade rules. *Time.Com*, 15–15.

Berlin, I. 2001. Vapaus, ihmisyy ja historia: Valikoima esseitä. Helsinki: Gaudeamus.

Bergholm, K. Björklund M., Kulovesi, K., Nieminen, J., Puustinen, S., Rapinoja, B., Tapio, T. 2006. Maailman kauppajärjestö WTO: Sopimuskäytäntöä ja taustoja: Käsikirja opiskelun ja käytännön työn tueksi. Helsinki: Taloustieto.

Carmichael, K. 2016. Trade in the time of Trump. *Canadian Business*, 89(15), 26–26.

Crouch, C. 2014. Democracy at a TTIP'ing point: Seizing a slim chance to reassert democratic sovereignty in Europe. *Juncture*, 21(3), 176–181. doi:10.1111/j.2050-5876.2014.00802.x

Huntington, S. P. 2011. *The clash of civilizations and the remaking of world order* (Simon & Schuster paperback ed. painos). New York: Simon & Schuster.

Hyvärinen, M., Kurunmäki, J., Palonen, K., Pulkkinen T., Stenius, H (2003). *Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Tampere: Vastapaino.

Johnson, J. C., Souva, M., & Smith, D. L. 2013. Market-protecting institutions and the world trade organization's ability to promote trade. *International Studies Quarterly*, 57(2), 410-417. doi:10.1111/isqu.12077

Juutinen M, Nikolenko A, Puisto S, Taussi T. 2014. *Kauppa se on, joka kannattaa*. Helsinki: Libera-säätiö.

Juutinen, M. 2015. *TTIP-sopimuksen tavoitteet ja kritiikki: Onko syytä huoleen?* Helsinki: ATTAC

Juutinen, M. 25.1.2015. *TTIP– sivilisaation sisäiset kamppailut ja globaali hegemonia? Politiikasta.fi*. Saatavilla: <<http://politiikasta.fi/ttip-sivilisaation-sisaiset-kamppailut-ja-globaali-hegemonia/>>

Kobrin, S. J. 1998. The MAI and the clash of globalizations. *Foreign Policy*, (112), 97.

Kono, D. Y. 2008. Democracy and trade discrimination. *Journal of Politics*, 70(4), 942–955.

- Korhonen, P. ja Palonen, K., Keränen, M., Lindroos, K., Ojakangas, M., Juntti, E., Korvela, P-E., Pulkkinen, O., Rasku, M., Rocshin, E., Ruohomäki, J., Siisiäinen, L., Soininen, S., Turkka, T., Vaarakallio, T., Adiputri, R., Björk, A., Friman-Korpela, S., Haapala, T., Haapanen, J., Jakonen, M., Jokivirta, L., Kananen, A., Kettunen, A., Kivistö, H-M., Kotonen, T., Kronlund, A., Lepistö, A., Malkopoulou, A., Martikainen, O., Mäkinen, K., Nousiainen, M., Pekonen, O., Pietikäinen, M., Pykälämäki, S., Takeuchi, R., Tilli, J., Van Der Vet, I., Yrjölä R. 2010 Politiikantutkimus Jyväskylän yliopistossa teach-in-puheenvuoroja 21.5.2010. Jyväskylän yliopisto.
Saatavilla:<<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/24943/Teach-in%20kirja%205%209%20%282%29.pdf?sequence=1>>. Viitattu 2.2.2018.
- Koselleck, R. 2004. Futures past: On the semantics of historical time. New York: Columbia University Press.
- Kurunmäki, J. 2001. Käsitehistoria. näkökulma historian poliittisuuteen ja poliittisen kielen historiallisuuteen. *Politiikka: Valtiotieteellisen Yhdistyksen Julkaisu*, 43(2), 3.
- Korvela, P-E. & Lindroos, K. 2008. Avauksia poliittiseen ajatteluun. Jyväskylä: Minerva. Saatavilla:
<<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43154/978-952-492-111-4.pdf?sequence=1>>. Viitattu 18.1.2018
- Lincicome, S. 2016. Taking Trump seriously on trade. *Commentary*, 141(5), 11–13
- Merry, R. W. 2016. Protectionism in America. *National Interest*, (146), 28–36.
- Mises von, L. & Greaves, B. 2007. Human action: a treatise on economics. Indianapolis: Liberty Fund.
- Panchak, P. 2016. Trump and trade. *Industry Week/IW*, 265(6), 6–6.
- Perelman, C. 1996. Retoriikan valtakunta. Tampere: Vastapaino

Pitroda, S. S. 1995. From GATT to WTO: The institutionalization of world trade. *Harvard International Review*, 17(2), 46.

Puusa, A. 2008. Käsiteanalyysi tutkimusmenetelmänä. Saatavilla: <[http://www.academia.edu/3310906/K %C3%A4siteanalyysi_tutkimusmenetelm%C3%A4n%C3%A4](http://www.academia.edu/3310906/K%C3%A4siteanalyysi_tutkimusmenetelm%C3%A4n%C3%A4)>. Viitattu 16.1.2018.

Ricardo, David. 2001. On the Principles of Political Economy and Taxation. Kitchener: Batoche Books

Sanderson, C. 2015. Singapore and Europe: From strength to strength. *Round Table*, 104(4), 499–501.

Harman, S. & Scott, J. 2013. Beyond trips: Why the wto's Doha round is unhealthy. *Third World Quarterly*, 34(8), 1361–1376.
doi:10.1080/01436597.2013.831539

Fernandez, F., Lampe, M., Tena-Junguito, A. 2012. How much trade liberalization was there in the world before and after cobden-chevalier? *Journal of Economic History*, 72(3), 708-740. doi:10.1017/S0022050712000344

Tiikkainen, P. 2006. Konteksti käsitehistoriassa. R. Koselleckin ja Q. Skinnerin teorioiden kontekstinäkemyksen vertailu. Tampereen yliopisto. Pro gradu.

Wallerstein, I. 2011. Capitalist agriculture and the origins of the european world-economy in the sixteenth century. Berkeley: University of California Press.

Mattli, W. & Woods, N. 2009. The politics of global regulation. Princeton: Princeton University Press.

Zeng, K. 2010. Multilateral versus bilateral and regional trade liberalization: Explaining china's pursuit of free trade agreements (FTAs). *Journal of Contemporary China*, 19(66), 635–652. doi:10.1080/10670564.2010.485400

MEDIA

Euroopan komissio. 2017. EU and Singapore affirm commitment to putting free trade deal in place. Saatavilla:

<http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1630> EU-SINGAPORE

Elinkeinoelämän keskusliitto 2016. EU:n vapaakauppasopimukset remonttiin.

Saatavilla: <<https://ek.fi/ajankohtaista/uutiset/2016/12/21/eun-vapaakauppasopimukset-remonttiin/>>

Foroohar, R. 2016. After decades of consensus, the value of global free trade is being contested by the left and the right. what every voter needs to know. *Time*, 187(13), 32–35.

Hartikainen, Jarno. 15.2.2017. Europarlamentti sinetöi EU:n ja Kanadan vapaakauppasopimuksen mielenosoitusten keskellä. *Helsingin Sanomat*.

Saatavilla: <http://www.hs.fi/politiikka/art-2000005088924.html>

Helsingin Sanomat. 27.5.2017. Ministeri Kai Mykkänen on vihreä kokoomuslainen, joka vaatii perustuloa ja hiilivoimasta luopumista – ”Meidän pitää iskeä käpertymistä ja trumpismia vastaan” *Helsingin Sanomat*. Saatavilla: <http://www.hs.fi/paivanlehti/27052017/art-2000005228910.html>

Helsingin Sanomat. 6.2.2016. Vapaakauppasopimus estäisi sähkönsiirtomaksujen korotukseen puuttumisen, jos verkon omistajissa on yhdysvaltalaisia. Saatavilla: <<https://www.hs.fi/talous/art-2000002884491.html>>

Huffington Post. 10.3.2016. Quebec Fracking Ban Lawsuit Shows Perils Of Free Trade Deals: Critics. Saatavilla: <https://www.huffingtonpost.ca/2013/10/03/quebec-fracking-ban-lawsuit_n_4038173.html>

Knowledge@Wharton. 8.2.2016. Is Free Trade Really Free? Why Protectionism Is Alive and Well. Saatavilla: <<http://knowledge.wharton.upenn.edu/article/is-free-trade-really-free-why-protectionism-is-alive-and-well/>> Viitattu 25.1.2018

Krugman, P. 11.3.2015. *New York Times* -blogi. Saatavilla:

<<https://krugman.blogs.nytimes.com/2015/03/11/tpp-at-the-nabe/?mtrref=www.google.fi&gwh=87B94B514CD5F2A51EB47CE2E8E75490&gwt=pay&assetType=opinion>>

Patomäki, H. Vapaakaupan logiikka ja TTIP. 2014. Saatavilla:

<https://patomaki.fi/wp-content/uploads/2015/01/Vapaakaupan-logiikka-ja-TTIP-Oulu.pdf> Luentosarja, Oulu.

Mansfield, Katie. 21.3.2017. EU attacks Donald Trump for ‘playing games’ with controversial TTIP trade deal. *Express*. Saatavilla:

<<http://www.express.co.uk/news/world/782189/donald-trump-eu-ttip-trade-deal-playing-games-canada-ceta>>

Ulkoministeriö. 6.3.2014. Kauppapolitiikka: Suomen tavoitteet TTIP-neuvotteluissa. Saatavilla:

<<http://www.formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=299930&contentlan=1&culture=fi-FI>>

Vapaakauppa.fi. 15.2.2017. CETA-sopimus hyväksyttiin Euroopan parlamentissa – kansalaisyhteiskunta vetoaa nyt kansallisiin päättäjiin. Saatavilla:

<<http://www.vapaakauppa.fi/ceta-sopimus-hyvaksyttiin-euroopan-parlamentissa-kansalaisyhteiskunta-vetoaa-nyt-kansallisiin-paattajiin>>

Vapaakauppa.fi. www-sivusto. ACTA. Saatavilla:

<<http://www.vapaakauppa.fi/kauppasopimukset/acta/>>

Yleisradio. 2016. Ulkolinja: Vapaakauppasopimuksen vaarat. Dokumentti. Esitetty 11.2.2016.

Jim Zarroli. Will State Of The Union Speech Answer Where Trump's Trade

Policies Stand? 30.1.2018. NPR. <https://www.npr.org/2018/01/30/581778733/will-state-of-the-union-speech-answer-where-trumps-trade-policies-stand>